ב"ה

י' אדר תשכ"ח

6.3.68

21

המחיר: 25 אג'

עתון הסטודנטים

בת קול

זהירות... מעריצים!

דיר: "דמרתו של ברית הכנסת"

הפעיר של בר-אילן

המחלקות הבלתי מוכרות

לאור החלטות המועצה להשכלה

חלוקי דעות בועד הנאמנים

הדי הימים

דיון בהשתתפות:

ש. דניאל עורך "הצופה", פרופ' מ. מושקט, ח"כ ש. פרס, ח"כ ח. צדוק, ד"ר א. רובינשטיין וח"כ ד"ר י. רפאל

מכתבים
ותגובות
למערכת

לדיון

חובה ולא זכות

עורך נכבד!

כנראה, שאין צורך לחפש בין השיטין את עמדתה של מערכת „בת־קול" בענין ספוח השטחים המשוחררים. מקובל, ש־הערות מערכת הן ניטרליות ככל האפשר, ומאחר שמערכת „בת קול" ראתה צורך לחרוג מן המקובל יש להניח שהיא נטלה לעצמה תפקיד חנוכי של הנחיית הסטו־דנטים הדוגלים ברעיון „ארץ ישראל ה־שלמה" לקראת הדרך הנכונה. אם היא מצליחה בכך, באמצעים שנקטה, תשואות חן־חן לה.

אתיחס רק למאמרו של הלל וייס „מדוע לא פוצץ מסגד עומר" (גליון 20).

הבעיה העיקרית אותה מעורר הכותב במאמרו היא, בעיית זכותנו לפעול ול־המשיך הלאה — שהרי עד כה הגענו בחסד ולא בזכות.

הדברים אמורים בפעולות המשך כגון: פיצוץ מסגד עומר, בניית ביהמ"ק וספוח השטחים המשוחררים. מוטב, לדעתו, ל־הניח להיסטוריה לעשות את שלה — היא מהירה ובטוחה מאתנו.

הטענה יכלה להיות הגיונית וסבירה אילו המושג „זכות" היה הולם את ה־פעולות הללו. אין ברצוני להתיחס ל־פיצוץ מסגד עומר ולבניית ביהמ"ק — אלו בעיות הלכתיות שאינן ברורות לי כדבעי — אך אם המעשים הללו הם ב־חזקת מצווה חל גם לגבי עשייתם המושג של „חובה" ולא של „זכות". אצטמצם בנושא של ספוח השטחים המשוחררים, או כפי הניסוח ההלכתי: איסור מסירת שטחי ארץ־ישראל לידי גויים.

ה. ו. כותב במאמרו: „אין צורך להפוך את זכותנו האמיתית על ארץ ישראל לזכות מדומה על ידי טענות המנותקות מהקשרן היחיד". אך אין לנו גם צורך להפוך את חובתנו לזכות כדי שתהא לנו אפשרות להפקיע עצמנו ממנה. דבריו של רש"י בפרושו לפסוק הראשון בתורה מנמקים את זכותנו על ארץ־ישראל בפני אומות העולם דוקא. „ישראל — אין להם צורך בהנמקה על זכותם להיות בארץ, — די להם בכך שנצטוו לכבשה. ואם היום באים לסבר את אזנן של אומות העולם בנימוקים היסטוריים למיניהם, והן מקב־לות זאת אף כ„תרוץ לשיטת כל דאלים גבר" (ה.ו.), — מה פסול בכך? „עם עקש תתפתל".

„אסור לנו לספח את השטחים שעל ידי כך אנו נועלים דלת עיקרית בפניהם (של הערבים"), „עלינו לחתור בכנות לשלום ולו במחיר קרבנות ידם, שאולי נוכל ל־חסוך אם ננקוט במדיניות של בטחון" (ה.ו.) בחוגים דתיים המתנגדים לסיפוח השטחים מקובלת הטענה של פיקוח נפש ורק זה יכול לדחות את מצוות כיבוש הארץ ו־איסור מסירתה לידי גויים. כנגד הטענה הנ"ל אפשר להשיב שקיומו הפיזי של עם ישראל ישמר גם אם תשאר הארץ כולה בידינו.

אך טענתו של כותב המאמר איננה כלל ממין זה; לא די לו בבטחון — שישמור על קיומו של העם — והוא חותר לשלום. אך האם למען השלום — שהוא ערך נאה כשעצמו ויש לקוות לו — מקריבים נפשות ודוחים מצוות? ואולי לא במקרה מתואר החזון של „לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה" (ישעיה ב', ד') לאחר ש„נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים" (שם שם, ב'), ללמדנו שעוד רבה היא הדרך עד שנתברך בשלום ובשלוה.

ולבסוף אתיחס למשפט מוזר במאמר הקובע כי „ארץ ישראל שזורה בתורת ישראל ובעם ישראל שהם כולם ישות אחת שאין לחלקה ולמיינה ואין להגדיל ולאמץ רק יסוד אחד שבישות זו ולהפכו לעקרון שבלעדיו לא יתכן". תמהני: מהו היסוד מבין שלושת היסודות שבלעדיו הישות הכוללת כן תתכן? האם ללא ארץ ישראל יש לישות הזו קיום של ממש?

נראה לי שהכותב חושש לדיספרופורציה בין היסודות הנ"ל שתתהווה על ידי הגדלת ערכה של ארץ־ישראל על חשבונה של תורת ישראל. אך אם נתעלה ערכה של ארץ־ישראל בצבוריות הישראלית אין זה עדיין למעלה מן השיעור. חובתנו לדאוג שערכה של תורת ישראל יעלה אף הוא מן ה„סטטוס־קוו" בו הוא מצוי עדיין ולא להיפך. תקוותנו היא לאידיאל של „ארץ ישראל לעם ישראל על פי תורת ישראל" — אידיאל שההיסטוריה עדיין לא הדביקה אותו.

ארנה חלד
ספרות עברית, שנה ב'

תיקון אי־דיוקים

עורך נכבד!

אני מבקש לתקן מספר אי־דיוקים ב־„דיוקן", שנתפרסם בגליון 19—18:

א. הענין עם הרב ד"ר דוד אוקס, שקרה לפני כ־40 שנה, היה ענין צדדי גרידא, שנאמר על ידי בסוף הראיון ואני לתומי חשבתי שאינו נכלל בראיון. הייתי בטוח, שהכותבת סיימה את הראיון וסיפרתי את הענין לה אישית. לא עלה בדעתי, שתקח את הענין כציר מרכזי של המאמר.

ב. מעולם לא אמרתי: 1) שעליתי לארץ ב־1932, בזמן שעזבתי את אשכנז ב־1929. 2) — שעבדתי במשטרה. הייתי קצין־עליה בממשלת א"י, מחוץ לתפקידים מיו־חדים, שחלק מהם הזכרתי.

ג. מדובר במאמר על „ר' וארקר", בו בזמן שהיה מדובר על אישיות לא פחות מהרופא המפורסם והדגול ד"ר משה וולך ז"ל (בן־עירי) שיסד בסוף המאה הקודמת כראשון — בית־חולים — את בית־החולים „שערי־צדק" בירושלם.

ק. י. לברטוב

מעוט עריץ

עורך נכבד!

ברצוני להגיב למכתבו של ק. ש. ית־שובתכם למכתב זה שהתפרסמו בגליון „בת קול" מתאריך 1.2.1968.

לא נאה, אף לגבי מערכת של עתון סטודנטים, לכנות מכתב למערכת כ„מכתב מגוחך זה". יש להניח, שמכתב זה נכתב ברצינות נעדרת גחוך ובלב שלם.

כותב המכתב טועה, לדעתי, בשתי נקו־דות. הנמוק הדתי שהוא מביא במכתבו אינו תופס לגבי כל המרצים החותמים, משום שלא כולם דתיים. (אולי כדאי ש־תעיינו בכתבה „סטודנטים הילוניים ב־אוניברסיטה דתית" מהגליון הנ"ל ותסיקו מסקנות). שנית, אין לנקוט סנקציות נגד המרצים, שהביעו את דעתם בגלוי ובזאת נצלו את זכותם הלגיטימית לחופש הדיבור.

אך המרצים החותמים, טועים לעניות דעתי, טעות מרה. הם מוכנים להמיר את השגי המערכה עקובת הדם, שאנו עדיין נתונים בה, במקסם כזב של דמוקרטיה מ־פוקפקת. הבטחון הנוכח ושל העתיד, שג־שגונו הכלכלי והתעצמותנו מותנים ב־סיפוחם של השטחים המשוחררים לא"י. שמא דואגים הם לשחיתות שבנשול הער־בים? רצוי שיעיינו קצת בהיסטוריה ה־יהודית בכל הדורות ויווכחו, כי גם אחרי „נישול" זה לא ישוו כפות המאזניים. דו־אגים הם לדמותה היהודית של ארצנו ולדמוקרטיה הצרופה? מוטב להיות „מיעוט עריץ" אך חי וקיים, מאשר ,רוב דמו־קרטי", שחרב מונחת על צוארי יומם וליל.

אל נא תשכח הסתדרות הסטודנטים מי הם שולחיה. בבא העת לקביעת מדיניותכם לגבי השטחים המשוחררים, זכרו שאתם נבחרתם גם ע"י אלה, אשר בעיניהם מכתבו של ק. ש. אינו מגוחך כלל וכלל — ואלה מהווים הרוב.

(בגלל „הדמוקרטיה" שבבר אילן, נא לפרסם רק את ראשי תיבות שמי).

א. י.
פסיכולוגיה, שנה ד'

קנה המידה שהשתבש

הרגישות הדקה של כל החוגים הדתיים לכל בקורת המכוונת נגד גילויים של ניוון הדת, שוללת כל אפשרות של מחשבה ונסיון להתמודד עם המציאות מחדש. החיוב למפרע ומראש של כל משפט או מילה המזכיר מצווה או תורה או שם שמים או מפלגה דתית, מקפיא את דרכה של היהדות ונותן המשך וקיום דווקא לאותם תהליכים שאותם היה מבקש למנוע.

מכתבו של ש' אבנרי הוא דוגמא אופינית המעידה על שיבושן של אמות מידה, מינימאליות להבחנה בין טהור לטמא. בחוגים מסוימים קראו לנו „נאצים". (אמנם, בעוונותינו הרבים, המילה הזו נגרע כיום מערכה ואין היא יכולה לבטא את מלוא „הזעזוע הנורא" שפקד חוגים אלה. המילה הזו כיום היא, כנראה, שובבים וחצופים, או לכל היותר ילדים רעים).

כותב המכתב לא נקט אמנם ב־לשון קיצונית. לדעתו, האחראי להד־פסתה של הכתבה הוא 'רק' „עוכר יש־ראל המשמש כשופר לדעות הבזות לדת, לערכיה ולמנהגיה".

הבה נקרא בד בבד את הקטע הנ"ל ונראה מה באמת עולה מתוך שורותי. הקטע מודיע על פתיחת „המחלקה ליהדות מעשית" ובאותיות קטנות „ב־שיתוף עם הנהלת המפד"ל".

המחלקה ליהדות מעשית, על משקל „בקורת התבונה המעשית". נראה ש־דעתנו היא שהגילויים בחיי היומיום, גילויים של עובדות ומעשים קטנים הממצים לדעתו של חלק ניכר מן הציבור במדינה, את הזך הכל של היהדות. וכנגד גימוד זה בעיקר יוצאת כתבה זו.

ההזדקקות לפתיחת מחלקה מסוג זה מעידה על הפיכת הניוון והקטנוניות בחיינו למוסד מוכר המשתלב ברקמה אחידה עם הוויה שהיא קדושה באמת. מיסדי המחלקה חשבו, כנראה, כי אין די ביהדות תיאורטית וכי מה „יוצא" לנו מליבון דרכה של היהדות בהווה. כל זה אין בו כדי לעצב דמותו של צעיר דתי מאמין חובש כיפה סרוגה. עלינו להעשיר את תוכן חייו ע"י עשיית מצוות נופן. ואילו הן המצוות שמהן מתחמק הצעיר הדתי בכל נש־מתו וממש אינו מהין לעשות ולו פסיעה קלה כדי לקיימן, אלו הן המצוות המעשיות כגון: גבאות קומו־ניקטיבית. רשאים אנו לפקפק האם דמותו של בית הכנסת כיום מהווה ערך בחייו של צעיר דתי. רשאים אנו לפקפק האם הדמות האמיתית של בית הכנסת כיום, כפי שהיא מתוארת ב־„קיתון":

„אמונים בדפיקה על השולחן, תר־גיל במי שברך, ידיעה במכירת עליות, חתוך הערינג, חלוקת צוקריות ל־קטנים בשעת קידוש"... תורמת ליחס של כבוד או הזדהות מצידו של אדם החושב ולו במידה זעירה. איננו מבי־נים מדוע תראה בקורס „כתיבת סת"ם בשיטה עיוורת — גב' קופירייט" מש־פט המתיחס לתורת ישראל — כדבריך.

לא על תורת ישראל אנו לועגים, כי אם על כותביה בשיטה עוורת. ולא מתוך אמונה עיוורת כי אם דווקא מתוך כתיבה של סתם בשיטה עוורת, מתוך חוסר אחריות גמור. ובאשר לגב' קו־פירייט הלא היא תפישתנו המצומצמת היום את כתבי הקודש. צמצום שמש־מעותו — כל הזכויות שמורות לחוגים פוליטיים אשר רק הם יהיו רשאים למסור, להעביר וללמד אותה כפי ראות עיניהם.

לכתבה ישנו אף גוון „מדעי". כגון „הנדסת־סוכות" או קורס ל„זרמים מו־דרניים בטשולנט". איננו מתיחסים ל־בעיה העתיקה של דת ומדע, אך ה־נסיון להיות מתקדמים ומודרניים בכל מחיר, מתוך רצון להוכיח לאנשי ה־תרבות המתקדמת שאיננו אנשי ימי־הביניים, הנסיון להתמודד עם בעיות הבעה דוקא מהאספקט המגוחך כגון קביעת זמן כניסת־השבת ליהודים טייסי חלל שישהו על הירח, מאפיין את גי־שתם של יהודים מתקדמים רבים.

איננו יודעים באיזו מידה אין ה־אוניברסיטה מעודדת בחלק ממקצועות החובה שלה ועל ידי חלק מהמרצים שלה מגמות כפי שהזכרנו למעלה.

מערכת בת־קול

בת קול עתון הסטודנטים
אוניברסיטת בר־אילן

עורך: **אריאל רוזן־צבי**. מערכת: יוסף בן־מאיר, יצחק גולדשטין, הלל ויס, שולה לויטס, מ. מנחם, צבי פרידמן, שאול שיף.

גראפיקה: יוסי אבולעפיה כתבת: דובדבני שושנה

כתובת המערכת: אונ'ברסיטה בר־אילן, הסתדרות הסטודנטים, רמת־גן, טל. 752658. המו"ל: הסתדרות הסטודנטים.

סודר במסדרת בייטל — נדפס בדפוס דניאלי, תל־אביב

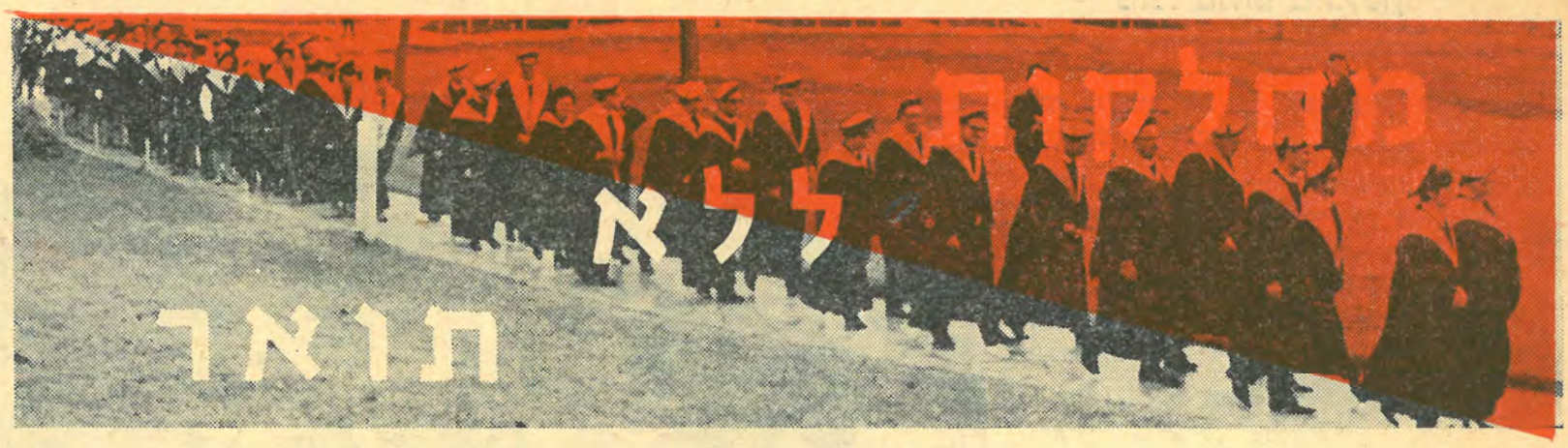

— כתב: יעקב בר־און —

„ערכים אינם נמדדים בתארים, כי אם במעשים" — אמר פרופ׳ משה ימר — נשיא האוניברסיטה, בטקס חלוקת התארים למחזור התשיעי והוסיף בין שאר דבריו: „רבותי, לא רק ההכרה הפורמאלית שהכירה בימים אלה המועצה להשכלה גבוהה להעניק תואר שלישי (בספרות) מהווה הישג לאוניברסיטה, אלא גם ההכרה במקצועות מספר תיחשב להישג".

לסאורה — דברים של חג. למעשה — דברים הטומנים בחובם את הנושא, המעיק על תלמידי אוניברסיטה „בר־אילן", כמעט למן ימיה הראשונים: המקצועות הבלתי מוכרים.

למעלה מ־3500 סטודנטים לומדים בבר־אילן — אומר העלון הסטטיסטי של ה־אוניברסיטה, שראה אור לפני זמן־מה. **כשליש מהם נמנים עם תלמידי המקצועות הבלתי־מוכרים. כשליש מהם לומדים ואינם יודעים אם יוכרו לימודיהם.**

ערב הטקס החגיגי והמפואר, שנערך באודיטוריום ע"ש שלייפר, בקעה תקוה חדשה. בירושלים התכנסה המועצה להשכלה גבוהה לישיבה מן המניין, כשעל סדר יומה שני סעיפים בעל תוכן זהה: הכרה במחלקות אחדות באוניברסיטאות בר־אילן ותל־אביב.

למחרת — בטקס — הטביעה אותה ישיבה את חותמה. אוניברסיטת ת"א יצאה נשכרת בתארים מוכרים, לעומתה קיבלה אוניברסיטת בר־אילן רק צימוק מהעוגה — הכרה במתן תואר שלישי בספרות עברית ובספרות עולם.

המנדט הוחזר לאוניברסיטה

הבקשה, שהעלו נציגי האוניברסיטה ב־מועצה להשכלה גבוהה — פרופ׳ ימר ופרופ׳ סולטמן — להעניק הכרה במקצועות מדעי־הטבע נדחתה.

המחלקה למתמטיקה איננה מוכרת; ה־מחלקה לפיסיקה מוכרת רק לתואר ראשון, בעוד במחלקה לכימיה יש שלושה, המכי־נים את עבודת הדוקטורט שלהם.

הספקות, שהעלו אנשי מחלקות אלה ביחס להעדפה כביכול של הכרה במקצו־עות היהדות בבר־אילן נדחו מכל וכל ע"י מרכז המועצה להשכלה גבוהה, **ד"ר תדמור**, שאמר לי: „העניין נמצא בטי־פולה של ועדה מיוחדת. אישור מקצועות של מדעי הטבע לוקח זמן רב יותר. צריך לבדוק מעבדות ועבודות סמינריוניות".

ד"ר תדמור אמר עוד: „אינני רוצה להתנבא מתי תינתן ההכרה. דיברתי עם יו"ר הועדה, שאמר שאינו יכול להתחייב לתאריך מסויים. אני משאיר לועדה כמה זמן שהיא צריכה".

מחלקה נוספת, שההכרה בה עלתה על הפרק — המחלקה לסוציולוגיה — לא זכתה להידחות לישיבה הבאה. היא הוסרה מסדר־היום, או כפי שאמר ד"ר תדמור: „המנדט הוחזר לאוניברסיטה לשם שיפו־רים. עליה יהיה להגיש מחדש את מוע־מדות המחלקה כשהיא תהיה מוכנה להכ־רה".

על הכרה בבית הספר לעבודה סוצ־יאלית, בו לומדים 85 סטודנטים, אין מדב־רים בינתיים. הוא צעיר מדי.

שמחה טרם עתה

במחלקה למתימטיקה לומדים 266 סטו־דנטים. לעומתה יש 127 במחלקה לפיסיקה, בה שפיר יותר המצב. יש הכרה בתואר ראשון ותריסר סטודנטים כבר החלו ב־לימודי התואר השני.

ראש המחלקה, פרופ׳ מרשל לובן, בן 31, מארה"ב, הודה, כי השהיית ההכרה נבעה ממחסור מספר מתאים של עובדים בסגל („היו רבים במשרות הלקיות") ו־„מהעדר מחקר מיוחד בין כתלי האוני־ברסיטה בפיסיקה".

לדבריו, מועסקים עתה רוב עובדי המח־לקה במשרות מלאות, מתבצעות עבודות מחקר ויש מדור נרחב בספריה, המוקדש לפיסיקה.

הוא אף הביע תקוה, כי המחלקה תעמיד בשנה הבאה 2־3 מועמדים לתואר שלישי.

פרופ׳ מ׳ ימר, נשיא האוניברסיטה

במצב פחות מעודד נמצאת המחלקה ל־סוציולוגיה (192 תלמידים — מקצוע ראשי, 104 — משני). השמחה, כי הגה־הנה מו־ענקת ההכרה לתואר ראשון, היתה, כך מסתבר, בטרם עת.

ראש המחלקה, מר עקיבא דויטש, עמד על אי הנעימות שנגרמה לתלמידיו ה־„בלתי־מוכרים". עם זאת ציין, כי אי־מתן ההכרה אינו מונע קבלת משרות מתאימות, אם כי נציבות שירות המדינה אינה ששה לכך.

לדברי מר דויטש, לא מפריעה אי־ההכרה לבוגרי המחלקה בהמשך לימודיהם בחו"ל. „אחד מתלמידינו אף קיבל לא מכבר תואר דוקטור".

„אך דווקא באוניברסיטה העברית ב־ירושלים, המקום היחיד בארץ בו אפשר להמשיך לקראת תואר שני בסוציולוגיה, יש קשיים" — קבל מר דיוטש. נציגי ה־אוניברסיטה העברית במועצה להשכלה ג־בוהה, מקשים, כאמור, על הענקת ההכרה, למחלקות הבלתי־מוכרות באוניברסיטה.

עם שהביע אופטימיות ביחס להכרה

מערימים קשיים

אי־ההכרה במחלקה הגדולה למדעי־המ־דינה (426 תלמידים), המקצוע המשני הפו־פולארי ביותר, מהוה נושא כאוב, המסעיר רבים. אין זה סוד כי מחלקה זו, היא עקב־אכילס של האוניברסיטה ורמתה ירו־דה למרות היותה אחת מן המחלקות הג־דולות של האוניברסיטה.

מדוע אין מכירים במחלקות א־לה? כל מחלקה וסיבותיה שלה. חלק מן האשמה נופל על האוניבר־סיטה עצמה, שאינה מביאה את המחלקות לרמה הדרושה, אך ישנם גם קשיים הנגרמים על ידי המועצה להשכלה גבוהה ובמיוחד מנציגי ה־אוניברסיטה העברית בירושלים.

נציגים אלה מערימים קשיים בדרכה של האוניברסיטה ועל בקשות ההכרה שלה. אך גם קשיים אלה פוחתים במשך הזמן.

מה עכב, למשל, את ההכרה בתואר הראשון במחלקה למתימטיקה? אומרים מר־צי המחלקה: • „העדר ספריה רצינית למתמטיקה, לרבות ספריה סמינריונית; • מחסור במקומות־עבודה מתאימים ל־מרצים (המחלקה למתמטיקה היתה בעבר „סניף" בבניין לפיסיקה); • העדר מר־צים בכירים וראש מחלקה בדרגה מת־אימה".

בינתיים קויימו רוב התנאים, אומרים אנשי המחלקה. „יש לנו ספריה מתמטית טובה בספריה הכללית". המעבר לצריף העניק מקום עבודה נוח יותר, אך אין עדיין מספיק מרצים בכירים, אך לעומת זאת יש ראש מחלקה בדרגת פרופסור — פרופ׳ אביעזרי פרנקל, חוקר בכיר במח־לקה למתמטיקה שימושית במכון וייצמן.

פרופ׳ פרנקל ציין שהאוניברסיטה מכירה עתה יותר בצרכי המחלקה. לאור שיפור התנאים הביע את תקוותו, כי תוענק ב־שלב ראשון הכרה בתואר הראשון.

יחד עם זאת גינו אנשי המחלקה את נוהגה של האוניברסיטה, המ־עניקה תעודות בוגר למקצועות ה־משניים, כתחליף למקצועות הרא־שיים, כאשר אלה אינם מוכרים. נוהג זה כבר גורם קשיים רבים לבוגרים.

„עם זאת" — אמר אסא כשר, מד־ריך במחלקה למתמטיקה — „מתקב־לים כעת סטודנטים שלנו לאוניברסיטאות אחרות, להמשך לימודיהם בלי בעיות".

הטעים, כי מחלקתו אינה טובה פחות מ־מחלקות אחרות שהוכרו.

העניין המסעיר של אי־ההכרה מעורר את תמיהתו של פרופ׳ לאונרד ולר — מרצה בכיר במחלקה, יוצא ארצות־הברית.

„בארה"ב אם נותנים הכרה לאוניברסי־טה מסויימת, אז נותנים הכרה לכל מח־לקותיה, בלי הבדלים" — אמר פרופ׳ ולר.

אגב שליפת ספר, ובו רשימת האוניבר־סיטאות בארה"ב, ציין פרופ׳ ולר, כי שם אינן זוכות להכרה אוניברסיטאות ערי־שדה, הנמצאות בשלב התחלתי. „יש שם רמה של הרוורד ויש רמה אחרת, אך אין בעיות של הכרה" — הוסיף פרופ׳ ולר.

כיצד בא למחלקה בלתי מוכרת?

„לא אמרו לי זאת כשבאתי לבר־אילן" — חייך פרופ׳ ולר חיוך לא עליז — „כששמעתי על כך, הייתי מאוכזב".

המחלקה היותר פרובלמטית באוניברסיטה היא המחלקה למדעי־המדינה.

אין הכרה במקצוע, טען סטודנט ותיק, אך „מה שכן — ממררים לנו את החיים בבחינות".

ביקשתי לקבל חוות דעתו של יו"ר ה־מחלקה, אך כידוע אין לה ראש; אין משרדים; אין לה ספריה משלה; אין לה מסגרת משלה.

על המחלקה מופקד כעת פרופ׳ מ. צ. קדרי, דיקן הפקולטה למדעי־הרוח, שת־גובתו „אין תגובה" המחישה את העובדה הידועה זה כבר: „אין אבא למחלקה ל־מדעי־המדינה".

לד"ר נדבה, אחד מן המרצים במדעי־המדינה, יש מספר השגות על גישתם של שלטונות האוניברסיטה למחלקה: „אין מקדישים למחלקה חשיבות רבה בבר־אילן, בעוד שהיא מקצוע לא פחות חשוב מפסי־כולוגיה, קרימינולוגיה ועוד מקצועות. מצ־ער, שמשך זמן רב לא הוקדשה לה תשו־מת־לב באוניברסיטה".

ד"ר נדבה, מדגיש כי „החומר האנושי במחלקה צריך לעמוד על רמה ראויה, אך הרמה כרגע לא גבוהה".

ד"ר נדבה הצביע גם על חסרונו של תקן המרצים במדעי המדינה: „בינתיים הושאלו מרצים ממחלקות אחרות לעבודה חלקית, להוראת שעות".

„**זאת שיטה פסולה.** כדי להקים מח־לקה טובה, צריך כמה אנשים בעלי יכולת שיתמסרו לקידומה" — סיים ד"ר נדבה את דבריו.

משום כך לא הוגשה בקשה ל־הכיר במקצוע זה לתואר ראשון ואין כל סיכויים כי בעתיד הקרוב תוגש בקשה זו מטעם האוניבר־סיטה.

השהיה טכנית

מסתבר שאי־ההכרה אינה מר־תיעה את הסטודנטים, האוהבים את המקצועות הבלתי־מוכרים.

גם למזכיר האקדימי של האוניברסיטה, עו"ד אברהם פומרנץ, נגרמה אכזבה, מ־שלא קיבלה המועצה להשכלה גבוהה החל־טה חיובית ערב טקס חלוקת התארים.

הוא אמר: „**חוסר הוודאות בו מש־אירה המועצה את הסטודנטים מ־הווה אי־צדק**".

אך גם הוא וגם נשיא האוניברסיטה, פרופ׳ ימר, מאמינים כי משהו „יזוז" ו־מידת אי־ההכרה תפחת עד למינימום.

פרופ׳ ימר עמד על ההרשאה, שקיבלה

(המשך בעמוד 10)

זהירות... מעתיקים.

— כתב: מנחם מיכלסון —

—טצט, טצט !... (חרישית).

— מה ? (בלחש).

— הגד, מה זה „דבר שיש לו מתירין".

— איזו שאלה ?

— שאלה 3.

— לא יודע. לא עושה אותה.

— אז מה אתה עושה ?

— את שאלה 2.

— טוב, אז תגיד את התשובה של שאלה 2..

להעתיק בבחינות הרי זה בחינת דבר שאין לו מתירין, אך ה„דו־קרב" בין הנבחן למשגיח מתחיל עוד בכיתות הנמוכות של ביה"ס העממי. לו ערכנו מחקר מדויק היינו, אולי, נוכחים לדעת כי אחוז המעתיקים, ה„מציצים" וה„שולפים" (פתקים) בעת הבחינות באוניברסיטה הוא אחוז הראוי להתכבד בו במנה הגונה של נזיפות..

לא ערכנו סקר כזה בעת הבחינות בגלל עצם העובדה שהיינו אנו עצמנו, נתונים בקלחת ה„מכירות" בבחינות הסמסטר; „מכרנו" את שאלה 3 ו„קבלנו" את שאלה 7...

צופן על הלוח

מכל מקום, הלחשושים והרשרושים ה־מוזרים העידו כאלף עדים שכאן „הולך" משהו. ומאחר שגלי הקול הם מהירים מאוד, הרי שגוברים הם אף על רווח של כסא בין ניבחן אחד למשנהו...

אחד ההבדלים הבולטים ביותר בין ה־אוניברסיטה לבין בית הספר התיכון הוא בשיטות ההעתקה. שיטות אלה מתפתחות במקביל להתפתחות שיטות הבירון בעולם. מהעתקה אינדיבידואלית נוטים לשיטות קולקטיביות כגון: כתיבת משוואות אל־גבראיות בדרך צופן מיוחדת הצופנת ב־חובה דוקא ראשי פרקים של המבחן ב־ספרות עברית. (לגבי המשגיחים הקוראים כתבה זו, נבקשכם אך הפעם לדלג על כמה מן הקטעים הבאים, או בכלל, אולי עדיף לעיין קצת ב„מעריב" ?..). להלן כמה שיטות נוספות: השיטה הפרימיטיבית ב־יותר היא השיטה שהודגמה בראש רשימה זו. היינו, כמה קריאות כוון עד שהמען עולה על גל התדר, ולאחר מכן שיחה חופשית. רציי לנהל שיחה זו בשקט, שכן המשגיחים — לעתים — אזנם פקוחה...

„שוק על ירך" ו„קפוץ לי"

שיטה אחרת, גם כן פשוטה למדי, אך באותו יחס גם מועילה, היא שיטת ההצצה. לאחר שנוצר הקשר המתאים בין הניבחן לבין זה היושב לפניו, מתחיל לפתע ה־יושב ראשונה „לבדוק" את בחינתו. על מנת ש„הבדיקה" תהא יסודית, נהוג ל־הגביה את דף המחברת עד לגובה המצח ולהזיזה ימינה או שמאלה, בהתאם למיקומו של הניבחן היושב מאחור. שיטה ש־יעילותה נבדקה פעמים אין ספור, ואשר עד היום טרם נס ליחה.

שיטה אחרת, שבבית ספר תיכון קשה מאוד, ואפילו אסור, להפעילה, היא שיטת „אסקוט". חומר מסוים, אשר לפי הרגשת הניבחן בתקופת התכוננותו לבחינה „ב־טוח" שיהיה, רשום על גבי קופסת סי־גריות או בתוכה וזאת בשיטת צופן מיו־חדת. במו עינינו ראינו אף נוסחא נאה וארוכה רשומה על... סיגריה. „קינג סייז", כמובן. אכן: „אסקוט טעימה יותר יודעת יותר".

שיטה מקבילה היא שיטת „נור". (לא „ד"ר נור" הידוע, אם כי בשיטת „נור" אפשר להגיע בבטחון עד לתואר הד"ר), קופסת גפרורים „נור". בתוך הקופסא, בחוץ, מתחת למדבקת הפרסומת, מאחוריה — הכל בהתאם לנוחיותו של הניבחן. יש שיטות מסובכות יותר הפועלות על עקרון ה„גלילה" בקופסת נור, אך בגלל יעילותן הרבה של שיטות אילו לא נגלה אותן. נשאיר גם למשגיחים לעשות משהו.

שיטה נוספת שפעולתה מוגבלת ל־סטודנטיות בלבד היא שיטת „שוק על ירך". דהיינו: רשימה של ציטטין ומראי מקומות על חלקי הגוף האמורים. משגיח שנקלע לסביבה ושמעיז עוז לבחון את שוק הנערה חוטף „שוק" רציני, שכן שוק העלמה כחול מרוב סיכומים והסברים.

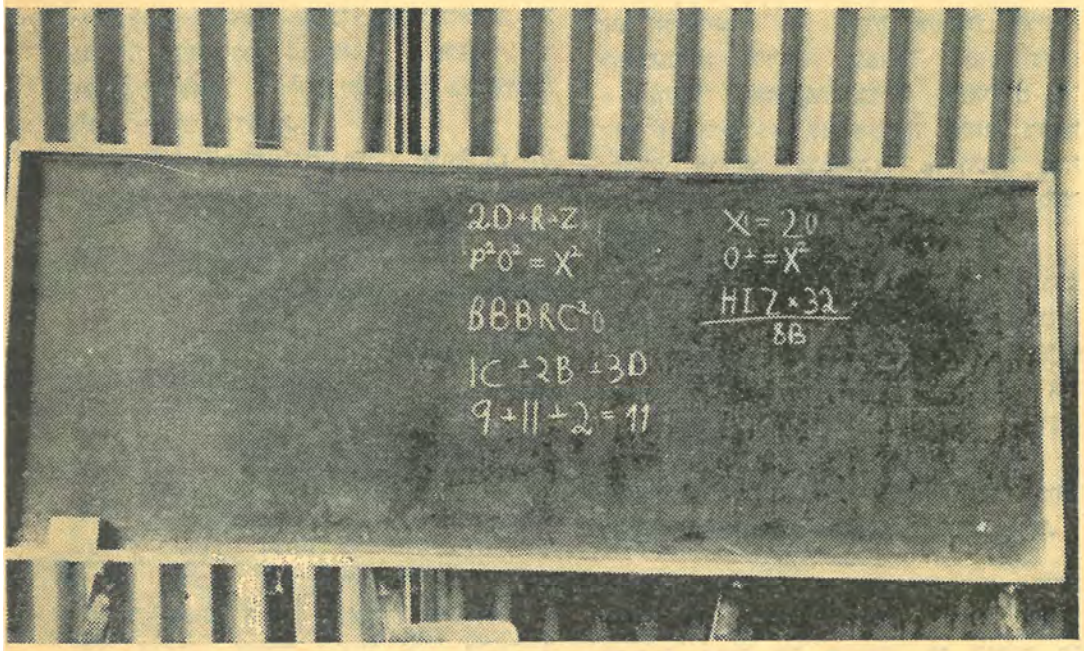

הנוסחאות האלגבראיות הרשומות בלוח בעת מבחן בהיסטוריה או ספרות, אינן אלא דרך צופן מיוחדת הידועה למשתתפים באותו קורס. זוהי שיטת ההעתקה המודרנית ביותר.

ובו רושמים את כל אשר ניתן לרישום וכל הצריך להרשם.

וכך, אם נתמזל המזל והתשובה רשומה על הפתק הרי יש למשוך את החוט, ו־לעיין בפתק ללא כל חשש. משגיח כי יקלע למקום, אין לך אלא לעזוב את הפתק וכבר הגומי מושך אותו לתוככי השרוול...

זהו זה. כמו שאמר אורי זוהר: „הראש היהודי ממציא לנו פטנטים!"

ואירך — זיל ותעתיק...

חבורה עליזה שנבחנה במתמטיקה מועד ג', אימצה לעצמה את שיטת „אזנים לכו־תל". אולם, לשיטה זו מיגבלה אחת, ה־בחינה חייבת להערך בחדר בקומה הרא־שונה. הכ"פים מצוינים לשיטה זו. מר־נגים, שבמיוחד לשם כך נבנו הממות אלה...

ובכן, אותה חבורה קיבלה את הש־אלונים, מאן דהוא הצביע ולאחר שטען שעדיין לא קיבל שאלון — נענה בשאלון נוסף. שאלון זה מצא דרכו אל מחוץ לחלון, שם כבר היו במקום חבר'ה מהמחלקה, אשר החזירו לאחר זמן מה את השאלון באותה דרך, אך הפעם — כשהתשובות כבר מסומנות בו...

לאחרונה, סופר במסעדה על שיטה נו־ספת, שיטת „דואר צבאי". אך גם לשיטה זו מיגבלה. הניבחן חייב להיות איש צבא. קצין צעיר, הלומד באוניברסיטה, נוהג בבחינות לדבר עם סביבתו בריש גלי. למשגיחים, פשוט לא נעים להעיר לו, שכן מיהו האזרח הקטן שיעיר לאחד ממצביאי הנצחון הגדול ?!..

מספר סטודנטים שנשאלו בענין זה ה־שיבו בדרכים שונות. דוד ר. (כלכלה) „תשמע, אצלי זה פרינציפ! אם יש אפ־שרות להעתיק בצורה נקיה ומסודרת אז מדוע לא ?"

לעומתו שלמה ג. (פסיכולוגיה): „ל־העתיק ? בושה וחרפה. אני מוכן להכשל פעמיים, ולא להעתיק".

שאלנו: „ואם תכשל באמת פעמיים מה תעשה בפעם השלישית ?"

הבחינה בה נוכחת בהפעלת השיטה היתה ב...תלמוד!

באותה בחינה בתלמוד השתמש מאן דהוא בשיטה הידועה בשם „קפוץ לי". להלן פרטי הפטנט: גומי באורך של כ־40 ס"מ נקשר לכתף בקשר פשוט. חוט זה משתלשל והולך עד למרחק של כ־10 ס"מ מקצה אצבעות כף היד. כל זאת, כמובן, בתוך השרוול. לקצה החוט קושרים פתק

שלמה (נסוג קמעא): „טוב, אז צריך לחשוב..."

נעמי ל. (תנ"ך): „העתקה זה זלזול בכבוד העצמי. אם אתה לומד ומתכונן אין כל סיבה שלא תצליח. פעם אחרונה ש־העתקתי זה היה בהיותי בתיכון, בכיתה השישית!"

אסתר ח. (תנ"ך): „מותר להעתיק קצת, אך לא צריך להגזים!"

אלי ג. (פיזיקה) אומר בידענות מופלגת: „חביבי, תפקיד התלמיד להעתיק ותפקיד המשגיח למנוע ממנו לעשות זאת. ואידך זיל ותעתיק"...

פרמיה למשגיחים

ומה חושבת על כך ועדת המשמעת?

ד"ר שורצפוקס יו"ר הועדה אומר: „זהו ליקוי מוסרי ולאו דווקא אקדימי. בענינים אלה כדאי לגרש סטודנט מהאוניברסיטה בגלל העובדה שהוא לא בן אדם ולא בגלל שהוא תלמיד רע. שכן, בסופו של דבר, כיצד ניתן להפקיד תלמידים בידיו של אחד שמעתיק?"

— האם מעתיקים הרבה?

ד"ר שורצפוקס (בחיוך): „לא, רק בזמן הבחינות..."

— וכיצד ניתן להקטין את „מכת" ה־העתקות?

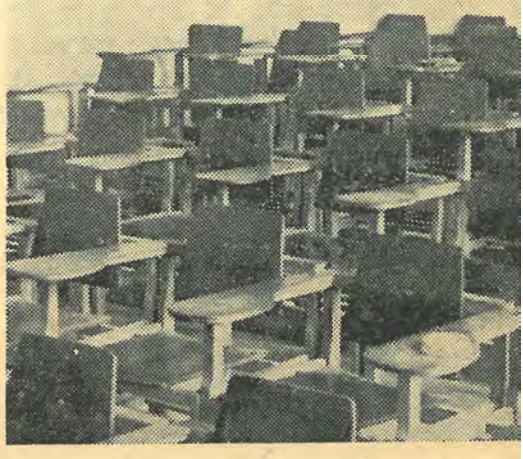

לפנינו בתמונה לא רק אמצעי־ישיבה אלא גם אמצעי העתקה. הכסאות מכילים אינפורמציה בכל השטחים.

ד"ר שורצפוקס: „קודם כל, יש לאסור את העישון בשעת הבחינה. מניסיוני נוכחתי שרוב ההעתקות מקורן בקופסאות סיגריות וגפרורים. זה יהיה צעד חשוב לשיפור המוסר מבחינה זו. אבל, בסופו של דבר, כמה כבר אפשר לכתוב על קופסת סיגריות? אולי הרצאה אחת בכימיה אבל לא קורס שלם!..."

— ומה לגבי ההשגחה?

ד"ר שורצפוקס: „תראה, אין כל הנחיה למשגיחים לתפוס עשרה אחוז בכל בחינה. אין על כך פרמיה או פרס. יתכן שאילו היה — זה אולי, היה עוזר..."

כיום עומדים בפני ועדת המשמעת מספר סטודנטים שנתפסו בהעתקות, יש לי הרגשה שאלה העתיקו כבר בתיכון, ואין זו „תורה" שנרכשה כאן. אך מעניין, אף אחד מהם לא מכחיש. כולם מודים ב־העתקה!"

שם של „רשעית"

ומה אומרים בנושא זה המשגיחים?

אחת המשגיחות אומרת: „במשך השנים שאני עוסקת בהשגחה נעשיתי „ספציאליסטית" בענין זה. אני רואה את מרבית המעתיקים ואף מעירה להם. אם זה לא עוזר — הרי שאני מעבירה אותם למקום מרוחק, מעין „אי בודד" ושם, כשהם נמצאים באיזולציה, הם לא כל כך מסוכנים..."

ומשגיחה אחרת מוסיפה: „תגיד לחברים שלך שאותנו לסדר זו בעיה. אנחנו יודעים ורואים — לפחות לגבי, אני בטוחה — כל מי שמעתיק. קודם כל כשאנחנו רואים שמישהו מחפש את המשגיח, זה סימן שלפנינו עוד „קליינט". אחר כך, יש הרבה שמסתכלים לתוך העיניים של המשגיח לפני שהם הולכים להעתיק. למה הם מסתכלים כך? אולי להפנט אותנו?... אני נוהגת לגעור ולהעביר ממקום למקום בלי רחמים. לכן גם יצא לי שם של „רשעית". אבל ככה צריך להיות. אסור למעול בתפקיד. וחוץ מזה, מחר המעתיק הזה יהיה המורה של הבן שלי ואז הוא יהיה „א יענע" מורה..."

גב' שפילמן, אשתו של מנהל יחסי הציבור באוניברסיטה, משמשת כמשגיחה בעת תקופת הבחינות. היא אומרת: „ההגחיות שאנו מקבלים מן המזכירות האקדימית הן להיות תקיפים וכאשר נתפס מישהו בהעתקה, יש לצרף זאת לדו"ח ולהגיש למזכירות. אח"כ מוצא המעתיק את דרכו לועדת המשמעת".

— ואיך ההעתקות?

גב' שפילמן: „המצוי ביותר הוא פתקים בקופסאות סיגריות וגפרורים. כמו כן לא נמנעים הסטודנטים מהטמנת פתקים בשרוול או מתחת לחצאית...

יש כאלה החושבים שאם יבואו עם משקפי שמש יקל עליהם להציץ לכל עבר. וכך קרה בשבוע שעבר, כאשר ירד גשם זלעפות, הגיע סטודנט לבחינה עם... משקפי שמש. בחור כזה, אנו יודעים מיד שהוא „מועד לפורענות"...

„קליינטים" קבועים

— יש לכם „קליינטים" קבועים בהעתקות?

גב' שפילמן: „אוהו, ועוד איך, יש כאלה שאנו מכירים כבר שמהם לא נשבע נחת בבחינה ויש כאלה שאנו יודעים שאפילו רווח של כסא בין ניבחן אחד לשני לא יעזור הרבה..."

— כיצד מתיחסים החבר'ה אליכם לפני ואחרי הבחינות?

גב' שפילמן: „יש ויש. ישנם כאלה שבשעה שרואים אותנו עוברים לצד אחר של שביל האוניברסיטה, ויש כאלה המדברים עמנו, צוחקים ומתבדחים — והם הרוב הגדול.

אתי מדברים הרבה סטודנטים גם בתקופה שבין הבחינות, למרות שיודעים שבענין השגחה אני „מכשפה" גדולה. אך, למעשה, הרוב יודע כי אין זה ענין של רשעות אלא ענין של מילוי תפקיד באמונה".

— מי הם המשגיחים?

המשגיחה, גב' שפילמן: „מספר מועט הם נשי עובדים באוניברסיטה ואחרים — אנשים „מקצועיים" הנשלחים ע"י משרד החינוך. אגב, רבים מן „המקצועיים" משגיחים גם בשלוחה ודעתם נוחה למדי מן הסטודנטים בבר־אילן. לא פעם הם מגדירים את החבר'ה בבר־אילן כרציניים יותר והגונים יותר".

— איזה מקרה זכור לך במיוחד, מתקופת הבחינות?

גב' שפילמן (בחיוך): „סטודנטית אחת נתפסה ופתק בידה. הסטודנטית נדרשה ל„הסגיר" את הפתק. תחילה סירבה, אך משהדרישה הובעה בתקיפות יתירה, הביטה הסטודנטית לצדדים ובבת אחת בלעה את הפתק..."

בתיאבון.

*

אין לנו כל ספק כי סטודנט המעתיק מסתמך על מקרא מפורש בעשותו זאת. שכן נאמר (באיוב לב, טז) „...העתיקו מהם מלים" ובבראשית י"ב, ח' — „ויעתק משם"... אך ברור כי כדי שהמשגיחים לא יעתיקו את החבר'ה ממקום למקום, ומחדר הבחינות לחדר ועדת המשמעת, כדאי להזהר בהוצאת המקרא מן הכוח אל הפועל. פרט לכך, כדאי לזכור שאנו באוניברסיטה דתית. אולי זה צריך לומר משהו!?

הדי הימים

שבתאי דניאל
עורך „הצפה"

א) חובת הסודיות מוטלת על שרי הממשלה. שר מדליף מיפר שבועת האימונים והוא פסול לשרת בתפקידו.

בידי הממשלה אמצעים יעילים כדי לזהות שר העוסק בהדלפה תמורת פירסומת אישית, להוכיח בראיות מעילתו בתפקידו ולפטרו. עד כה לא פוטר שר בעוון הדלפות.

ב) אין אזניים לכותל, יש אזניים למשתתפים בישיבות הממשלה. **משיועץ העתונאי שמקבל את האינפורמציה ממי שמקבל, בעוד השר המדליף מוסיף להיות חבר הממשלה, הרי זה יפגע קשה ביוקרת השלטון, שמתעלם מן המדליף ונטפל לעתונאי,** שתפקידו לשרת את עתונו וקוראיו בידיעות.

בצדק יטיחו כלפי הממשלה בלשון התלמוד: „טוביה חטא ואיגוד מינגד"?

ג) **כבוד הממשלה ותועלת העניין מחייבים להמנע מחקיקת חוק המפליל עתונאים המפרסמים דברים מישיבות הממשלה.** ראשית, האשם העיקרי הוא השר ולא העתונאי; שנית, העניין עצמו יגיע לפירסום באיזו צורה שהיא תוך כדי עקיפת החוק; שלישית, **החוק עלול לפגוע בחופש העתונות ולצמצם שרותיה האינפורמטיביים לקוראיה.**

ד) אפשר למנוע פירסומים בלתי רצויים הן בהרחבת האינפורמציה הרשמית, שתקנה ידיעות ענייניות מישיבות הממשלה, והן בהסכם עם עתונאים בקביעת סוגי הפירסומים, כדוגמת ההסכם עם הצנזורה. **הסכמים ולא חוק פלילי, בלימת המדליפים באמצעים המורים, גם בהענשה לדוגמא, יחסכו הפעלת סעיף עונשים נגד העתונאים.**

ד"ר אמנון רובינשטין

סודיות הדיונים בממשלה מתחייבת מעקרון האחריות המשותפת של שרי הממשלה.

אחריות זו מופרת בארץ באורח־קבוע בעיקר על־ידי הצהרות שרים שאינן מתיישבות עם מדיניות הממשלה וגם על־ידי הדלפות מישיבות הממשלה.

ההצעה להטיל עונש על עתונאי המפרסם דבר על דיוני הממשלה, לא תמנע את ההפרות הבולטות ביותר של האחריות המשותפת, היינו הצהרות שרים מחוץ לממשלה.

באשר לדיוני הממשלה: האחריות למניעת הדלפות מוטלת עליה ולא על העתונות.

כשם שלממשלה יש חובה למנוע הדלפה, כך חובתו של העתונאי להביא עובדות לפרסום.

הממשלה רוצה לפתור עצמה מהחובה המוטלת עליה ע"י ענישת העותנאי.

החוק המוצע אינו פוגע בדימוקרטיה, פשוט אין לו צידוק.

החוק למניעת פרסום הדלפות וחופש העתונות

האם אין משום פגיעה בעקרונות הדמוקרטיה בנסיון לחוקק חוק הבא למנוע פרסומים מישיבות ממשלה על ידי ענישת העיתונאי?

— ערך: שאול שיף —

ח"כ ד"ר יצחק רפאל

בסעיף המוצע הריני רואה פגיעה חמורה בחופש האינפורמציה. התנגדתי לו ואוסיף להתנגד לו.

קיימים אמנם נושאים אשר פרטיהם עלול להזיק. אולם, המימשל מצא לכך פיתרון מתקבל על הדעת, בלי לחוקק חוק וללא הפעלת הצנזורה. במשך שנים קיים, כידוע, הסכם עם וועדת העורכים בנושאים מסויימים — נדמה ששום תקלה רצינית לא ארעה עד עתה, לפי הסדר זה. בשעתו הסכימה וועדת החוץ והביטחון של הכנסת להרחיב את איסור הפירסום על ענייני עליה מסויימים — והדבר נתקבל בהבנה כללית ואיש לא עירער.

הסעיף המוצע כיום בחוק היסוד של הממשלה בא תוך הכורח לסתום פירצה קיימת, שפרצו שרים מסויימים בהדלפותיהם המתמידות מדיוני הממשלה. אולם, לא זאת הדרך לסתימת הפירצה. על הממשלה לגבור על חולשתה בדרכי משמעת כלפי חבריה. מותר גם לסמוך על תבונת השרים ואחריותם, בידיהם מופקדים עניינים גוריים רבים שלא יגלו דברים, אשר פירסומם מזיק.

הטלת האחריות והעונש על העתונאי והמפרסם הוא מגוחך. זהו אמצעי בלתי דימוקרטי. אם הממשלה רוצה — ובצדק — להימנע משימוש מופרז בצנזורה ודאי שעליה לגנוז סעיף עונשין בלתי מתאים זה נגד העתונאים, שישאו עוון המדליפים.

ח"כ שמעון פרס

יש משום פגיעה בעקרונות הדימוקרטיה בנסיון לחוקק חוק הבא למנוע פרסומים מישיבות הממשלה, שלא באמצעות הודעות רשמיות!

ח"כ ח. צדוק

לא. אין הדמוקרטיה גורסת חופש פירסום מוחלט, ללא כל סייג. הדמוקטיה גורסת חופש פירסום בכפיפות לסייגים מסויימים שנועדו להגן על אינטרס חיוני של הפרט או של הכלל.

חוק לשון הרע הוא סייג לחופש הפירסום הבא להגן על שמו הטוב של הפרט. חוק בטחון המדינה, האוסר פירסומים העלולים לפגוע בבטחון הוא סייג לחופש פרסום הבא להגן על אינטרס חיוני של הכלל.

אם המחוקק מגיע לכלל מסקנה, שקיים אינטרס ציבורי חיוני בשמירת סודיות דיוני הממשלה, לא יהיה זה נוגד את הדמוקרטיה אם יסייג את חופש הפירסום על־ידי איסור פרסום דברים מדיוני הממשלה.

האיסור חייב לחול הן על „המדליף" והן על המפרסם.

פרופ' מריון מושקט
מרצה בכיר למדעי המדינה

בהצעת חוק שכוונתו למנוע פרסום פרטים מדיוני הממשלה, שלא באמצעות הו־

(המשך בעמוד 13)

המעוט הערבי של „בר־אילן"

— כתב: צבי פרידמן —

כשקיבל עופר בידסי — הגר בבקעה אל ג׳רביה את ההודעה כי נתקבל לאוניברסיטה בר־אילן, נתמלא שמחה. נטל את המס־מכים והופיע להרשמה. כשסיים את כל סידוריו ויצא מן המזכירות נותרה בעיה אחת שהעיקה עליו, היכן יתגורר במשך זמן הלימודים. הביט סביבו על מאות הסטודנטים החדשים הניצבים כמוהו בתור למזכירות — לפתע הזדקר לעיניו בחור גבה קומה, שבלט בכך שלא חבש כיפה.

עופר היסס לרגע קט, אזר עוז וניגש לבחור זה, הביט בו רגע, ופנה אליו בערבית. התשובה ש־קיבל מעבד שוקרי בן כפר מעיליא היתה אף היא בערבית. שוקרי סיפר לעופר כי לו דירה בקרית אונו והציע לו להצטרף אליו ול־התחלק בהוצאות. מחייך עופר בידסי ואומר: „ידעתי כי רק „לא יהודים" הולכים כאן בלי כיפה, לכן ניסיתי והצלחתי".

יחיא תייסיר מן הכפר קרע הצליח פחות ממנו. לאחר מו"מ ארוך ומיגע, כאשר פנה עם בעל הבית לעו"ד לחתום על חוזה שכירות, הוברר לפתע לבעל הבית כי יחיא אינו יהודי אלא ערבי. בעל הבית מיהר להביע צערו ולחסל את העיסקה.

כך הגיעו הוא ועוד שני חבריו לדירתו של סלאח שכיב, סטודנט דרוזי ממרר, אשר ברמת־עמידר.

סעד מנסור, שסיים השנה את לימודיו לתואר ראשון, נששיבי, סמיר ושכיב ה־עומדים לסיים למודיהם לתואר ראשון, שיוצא ללמוד מכפרו, אולם לאוניברסיטת בר־אילן היה שכיב הדרוזי הראשון שהגיע.

למרות היותו המבוגר בין כולם ממעט שכיב לדבר ויש צורך „לסחוט" ממנו משפט ועוד משפט, כדי לקבל תמונה מ־חייו. שכיב מגיע לבר־אילן לאחר שרותו הצבאי, משום כך אין זו הפעם הראשונה בה הוא נתקל בחברה יהודית. „לא נתקלתי בבעיות מיוחדות, אולם אף לא ניסיתי להתחבר באופן מיוחד עם חברי ללי־מודים". שכיב עובד בספריה הסמינריונית של המחלקה להיסטוריה. עבודה בהוראה לא מצא „אולם אני מקווה למצוא בשנה הבאה. אין לי כל עתיד מלבד בשטח ההוראה".

בניגוד לשכיב הרי שלושת תלמידי שנה א׳ ששנים מהם, תייסיר ובידסי, לומ־דים אף הם היסטוריה וערבית ועבד שוקרי, הלומד פיסיקה, מתמטיקה, אינם זקוקים לעידוד נוסף כאשר הם מתבקשים להציג את עצמם. עבד שוקרי, ערבי נוצרי, בן כפר מעיליא שבגליל העליון סיים את לימודיו התיכוניים בבי"ס התיכון היהודי בטבריה. עבד אינו הראשון מהמשפחה שיצא ללמוד. אחיו משמש כאח מוסמך בבי"ח גהה ואילו אחותו למדה בבי"ס תיכון עד כיתה י"א. „למעשה לא התכוננתי להגיע ללמוד בבר־אילן, הוא אומר, שאי־פתי היתה ללמוד רפואה, אולם בקשתי להתקבל ללמוד באוניברסיטה של ת"א לא נענתה". „יצאתי ללימודים אין בה כל־חידוש בכפרי", אומר עבד שוקר, „יש לנו שלושה דוקטורנטים בארה"ב וסטו־דנטים במכון האוניברסיטאי בחיפה, ירו־שים ואני בבר־אילן".

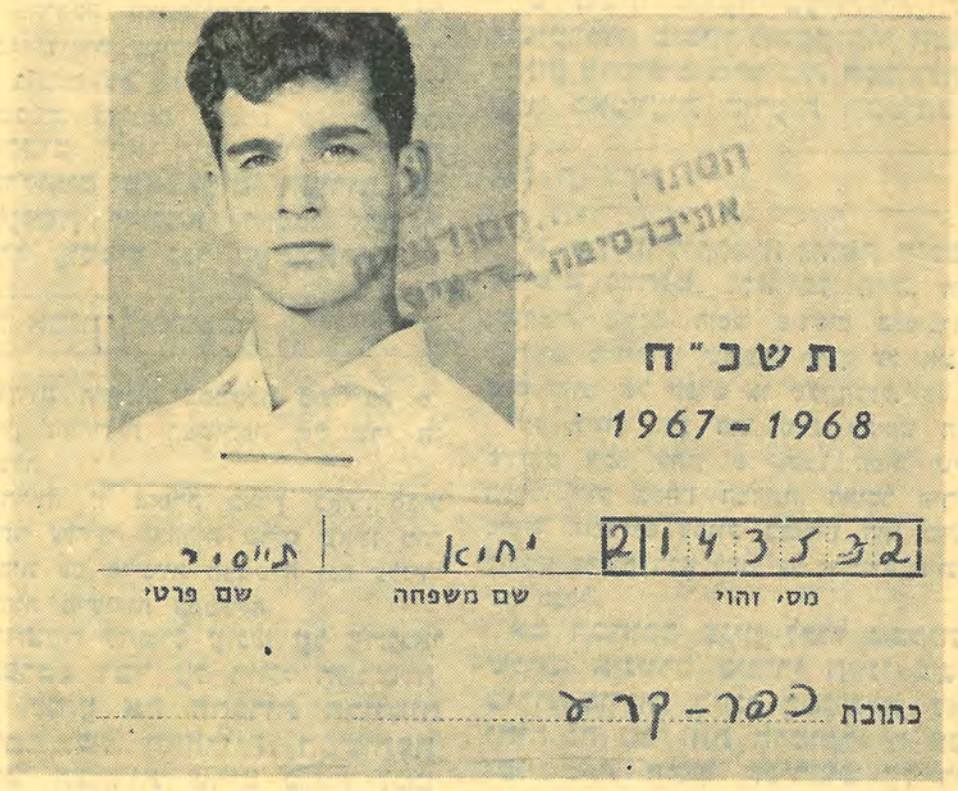

פנקס הסטודנט של יחיא תייסיר מכפר־קרע

שכנו לחדר, עופר בידסי, בחור רחב־כתפיים, מן הכפר בקעה אל ג׳רביה, סיים לימודיו בביה"ס התיכון בטייבה. „מבקעה", הוא אומר, „יצאו עד היום רק כארבעה חברה ללימודים גבוהים, וזאת מכפר ש־אוכלוסיתו מגיעה לכ־8000 נפש". לו, כמו לעבד, לא היתה הקליטה קשה „יש לי ידידים יהודיים רבים. אני אמנם ערבי מוסלמי, אולם איני דתי כלל".

יחיא תייסיר, גם הוא ערבי מוסלמי, אך דתי, מן הכפר קרע, סיים את לימודיו בביה"ס התיכון של טירה. „השנה כבכל שנה צמתי בחודש הרמדאן. המרצים אשר ידעו על כך איפשרו לי לצאת עב חשיכה כדי לשבור את הצום".

לחבוש או לא לחבוש

שלושת הדוברים שפתם עברית צחה. כמעט ואין הם משתמשים בשפה הערבית, אפילו בשיחות בינם לבין עצמם. שניים מהם אינם חובשים כיפה גם באוניברסיטה בעוד שאחד חובש כיפה בהיותו בשטח האוניברסיטה. יחיא פוטר עצמו מן הענין באמרו: „הנהלת האוניברסיטה אינה מח־ייבת אותי ואני אינני חש כל צורך. כאשר פונים אלי ושואלים אותי מדוע אני הולך בלי כיפה אני מסביר שאני ערבי... „בשבועיים הראשונים הלכתי עם כיפה ואיש לא שאל אותי מאומה. לפתע הרגשתי שבעצם אני משחק מישהו אחר, הרגשתי כאילו אני מרמה את הסובבים אותי; שפתי עברית והליכותי כהליכות כל ה־סובבים אותי". משום כך הוריד את ה־כיפה.

בידסי, החובש כיפה, נימוקו עמו. רא־שית, הוא אומר, איני רוצה לבלוט בהיותי יוצא דופן אף אם יש עוד שנים שלושה המהלכים ללא כיפה. נוסף לזאת אני רואה זאת כשאלה של טאקט וכמו שיהודי ה־נכנס למסגד מתבקש לחלוץ מנעליו, נראה לי כדבר ברור מאליו שאני כסטודנט באוניברסיטה בר־אילן אחבוש כיפה בשטח האוניברסיטה. ומחוצה לה הרינ׳ כאחד הסטודנטים היהודיים החילוניים שבבואם לאוניבסיטה חובשים כיפה וביוצאם ממ־הרים להסירה.

אזרח ממדרגה שניה

אנו משוחחים על כל הבעיות הטורדות סטודנט רגיל ומקומן אינו נפקד מחיי ה־סטודנטים הערביים. השיחה גולשת ל־בעיות חברה. „אין לנו כמעט בעיות" הם אומרים, וכאילו כדי לאשר זאת נשמע צלצול בדלת ובפתח ניצב דוד מפ"ת ה־לומד שנה ראשונה יחד עם אופר בידסי. „אני רואה עצמי כחבר של עופר. אם כי כאשר התחברנו לא ידעתי כי הוא ערבי, אולם היום למרות זאת, אני ממשיך להיות חברו". הלימודים גוזלים את מרבית הזמן והבילוי היחיד הוא קולנוע. בחופש אנו נוסעים הביתה להורים ולמשפחה.

אי אפשר שלא להגיע במסגרת שיחה זו למלחמת ששת הימים. לשלושת הדוברים אין משפחה קרובה בשטחים המשוחררים. עד זמן קצר לפני המלחמה המשיך עופר בעבודה בת"א. „אנשים משכילים" הוא אומר, „המשיכו כלפי באותו יחס. אולם הרגשתי ביחס מסתייג. הרגשתי בזמן ה־מלחמה היתה די שסועה והמצער הוא, שהיום עדיין אין כל התקדמות לקראת מצב מוגמר כל שהוא. אני מרבה לסייר בשטחים החדשים ולמעשה מייצג אני כל־פיהם את ישראל, בעוד שכלפי ישראל הרי חלק ונחלה לי באחי שהיו עד למלחמת ששת הימים מעבר לגבול. אני שואף לפדרציה. ראה, אני בחרתי ללמוד היס־טוריה וערבית מאחר ואינני מאמין כי תנתן לי אפשרות כל שהיא במקצוע אחר. אני מרגיש עצמי כאזרח ממדרגה שניה, שלא יצליח להגיע ליותר מאשר מורה ב־תיכון".

גם עבד שוקרי מסכים לדעתו זו. בזמן המלחמה למד עדיין בתיכון. בימי הקרבות עצמם לא התקיימו לימודים, אולם קודם לכן חש עצמו קצת שלא בנוח עקב המצב. חבריו לא האשימו אותו במאומה, אולם

ע׳ שוקרי וע׳ בידס׳ בבקעה אל־ג׳רביה

אצבעות „האשימו" אותו מאחרי גבו. „ש־מחתי בנצחון ישראל, אבל שמחתי לא דמתה לזו של חברי לכיתה".

יחיא תייסיר ישב בכפרו בזמן המלחמה ולפניה. „שמענו את כל תחנות השידור הערביות והישראליות. לא האמנתי לפני המלחמה כי ישראל תגבר על כל מדינות ערב, אולם ימים מספר לפני המלחמה כשראיתי את הכנות הישראליים ואת בט־חונם חשבתי בכל זאת, שהם עתידים לנצח ואכן כך היה".

„המצב הנוכחי לא יוכל להמשך" מסכ־מים שלושתם. מה תהיה תרומתכם ל־קידום הענייין, שואל אני אותם לסיום. עבד שוקרי אומר: „אני מנסה להחדיר ללב חברי בכפר את ההכרה כי דו־הקיום בשלום הוא הכרחי ועלינו להתכונן לכך. אני מוכן לשמש כקשר לגשר בין סטודנטים

(המשך בעמוד 13)

חלוקי דעות בועד הנאמנים

מחלוקת על דרכה של האוניברסיטה ✶ איומים בהתפטרויות

המאמר „סטודנטים חילוניים ב־אוניברסיטה דתית", אשר נתפרסם בגליון שעבר, לא נשאר חסר תגובות. תגובה פומבית, שלא גלשה יחד עם זאת לויכוח פומבי, היתה בנאומן של נגיד האוניברסיטה הפרופ׳ לוקשטיין בט״ו בשבט, בטקס הענקת התארים לבוגרים.

בנאום זה בו הודגשה דרכה המיוחדת של האוניברסיטה, הובלט יחודם של הסטודנטים.

פרופ׳ לוקשטיין הגיב על העובדות שנמסרו בכתבה גם בראיון שנתן לעיתון „הצפה".

מערכת „בת־קול" הוזמנה לשיחה, ע״י הנגיד וע״י הרקטור, בעקבות הכתבה ומרצים רבים חקרו בענין.

המתיחות, שבאה לידי ביטוי בעקבות פרסומם של הדברים, נובעת מחילוקי־דעות בין חברי ועד־הנאמנים בקשר לאופיה של האוניברסיטה ולהמשך דרכה. חברים רבים דורשים כבר עתה הכרעה חד־משמעית בקשר לעתיד.

כפי שנמסר לנו, לא הועלה נושא זה בדיון, בישיבת ועד־הנאמנים, שנערכה לפני כשבועיים, בשל חילוקי־הדעות והצעות הקוטביות.

הרב צ. זמברובסקי, סגן יו״ר ועד הנאמנים, אשר שוחח עם יו״ר הסתדרות הסטודנטים, איצ׳ו גולדשטיין, ועם חבר המועצה — נחמן קידר — טען כי יש לקבל כמרצים רבנים וראשי ישיבות, אשר ישפיעו על הכוון הדתי וכן יש למנות, לדעתו, שני „משגיחים רוחניים". הרב זמברובסקי אמר כי יתפטר מתפקידו בועד הנאמנים אם לא ימלאו אחר דרישותיו בכוון זה.

הרב לוקשטיין, שעמדתו במחלוקת זו ידועה, סבור גם הוא (בכוונים אחרים), כי שינויים דרסטיים הם בלתי נמנעים. הרב לוקשטיין לא הסתיר את אי־שביעות רצונו מהעדר טיפול מתאים של המרצים בבעיה זו ויצא נגד „פרסומים מדעיים שונים, שאין איש זקוק להם, במקום לעסוק בתפקיד הגדול של קירוב רחוקים".

לסופרנו נמסר כי ישנם חילוקי דעות על רקע של מינויים שונים.

נראה כי בישיבת ועד הנאמנים הקרובה תועלה מסכת הנושאים על סדר היום בדרגת עדיפות ראשונה.

מרצים מפרים החלטת הסנט

למרות מכתבו של המזכיר האקדימי, מר פומרנץ, אשר הופנה לחברי הסגל האקדמי ואשר הביא לידיעתם את החלטת הסנט בישיבתו מיום ה־30.1.68, „כי כל מרצה חייב להיות נוכח באולם הבחינות, לפחות במחצית השעה הראשונה לקיום הבחינה, במטרה לענות על השאלות העלולות להתעורר", לא הופיע חלק גדול מן המרצים לבחינות הסמסטר, אשר נערכו בחופשה.

בקשתו של המזכיר האקדמי, המתבססת על החלטת הסנט, מוסיפה כי מרצה אשר מסיבה מסוימת אינו יכול לבוא לבחינה מתבקש למנות לו ממלא מקום מבין חברי מחלקתו.

אי־ציות תמוה לבקשות חוזרות ונשנות ולהחלטת המוסד האקדמי הגבוה ביותר של האוניברסיטה מלבד מה שהוא פוגע בציבור התלמידים פוגע גם בכבודו של המוסד ובכבודם של המרצים. אין זו דרך נאה לחינוך תלמידים.

מפעל השכפול מודיע:

נמצאים למכירה במפעל השכפול תקליטים במחירי הוזלה מיוחדים.

תקליטי "12 סטראו מונו

מוסיקה קלאסית	13.45 ל״י
מוסיקה קלה וג׳אז	12.95 ל״י
מחזות מוסיקליים ודרמה (חו״ל)	
מחזמרים דרמה (ישראל)	14.95 ל״י
שירי ילדים	10.45 ל״י

הפקולטה למשפטים תפתח בשנת תש״ל

ד״ר ורהפטיג יעמוד בראשה ✶ לא יפתח בי״ס לרפואה

בראשית שנת תש״ל, עם פתיחת שנת הלימודים החדשה, יחלו תלמידי שנה א׳, משפטים, ללמוד באוניברסיטה בר־אילן. נגיד האוניברסיטה, הפרופ׳ לוקשטיין, מסר כי בסוף שנת 1969 תפתח הפקולטה למשפטים באוניברסיטה.

התוכנית לפתיחת הפקולטה, עלתה לאחרונה על שולחן הדיונים של ועד הנאמנים ואושרה על ידו.

כבר עתה מכינים את תכנית הלימודים ואת צוות המרצים. כפי שנמסר לסופרנו, יעמוד, כנראה, שר הדתות, ד״ר זרח ורהפטיג, בראשה של הפקולטה.

פרופ׳ לוקשטיין, שנשאל ע״י כתב העיתון — האם הוא רואה צורך בפתיחת הפקולטה, למרות מספרם הגדול של עורכי־הדין במדינה ולמרות ההתנגדות של לשכת עורכי הדין ושל האוניברסיטאות הקיימות — השיב, כי שוחח עם אנשי משפט ועם מספר שופטים עליונים „והם אינם מרוצים מרמת המשפטנים במדינה. אנו נפתח פקולטה שתשלב לימוד תיאורטי־עיוני של מדע המשפט ברמה גבוהה עם לימוד מעשי, שגם הוא לא יפול ברמתו מן הלימוד התיאורטי".

לשאלת הכתב אמר עוד הנגיד, כי האוניברסיטה לא תפתח פקולטה לרפואה בשל הקשיים הכרוכים בפתיחת פקולטה כזו, ויתר על כן, „שוחחתי עם הנוגעים בדבר" הוסיף הרב לוקשטיין, „ונתברר שאין המדינה זקוקה לפקולטה נוספת לרפואה".

צפויה פתיחת מזנון מתחרה

ייפתח במועדון וינוהל ע״י הסתדרות הסטודנטים

בנין חדש ומרווח יבנה ב„בית הסטודנט" החדש, אשר יעמוד על יסודות הבנין הנוכחי (חברת סולל־בונה תבנה את הבית לאחר שזכתה במכרז, שנערך לאחרונה ע״י הנהלת האוניבסיטה).

בימים האחרונים נדמה היה כי עוד לפני שתושלם בניתו של בנין זה, תפתח קפטריה במועדון הסטודנטים, אשר תנוהל ע״י ההסתדרות.

התלונות על מחירם היקר של פריטי האוכל במזנון, על שינויי תעריף וכיוצא באלה, ממשיכות לזרום ללא הרף ומספר סטודנטים אף פנו בהצעה להקים דוכן פלפל בשטח האוניברסיטה.

במכתב תלונה שנכתב ע״י הסתדרות הסטודנטים לבעל המסעדה, הובעה תרעומת על הפקעת מחירים, על הכמויות הקטנות של הארוחות וכו׳. המכתב לא נענה.

יש לציין כי למרות שהתנהל דיון מקיף על הפעלת המסעדה והמזנון ובו השתתפו נציגי הנהלת האוניברסיטה ונציגי ההסתדרות, אין הסטודנטים צד לחוזה וההסכם להפעלת המסעדה נערך ונחתם בין בעלי־המסעדה להנהלת האוניברסיטה בלבד. יש הקושרים את הדחיה בבנינו של בית הסטודנט, בו מתוכנן מזנון, כאמור, עם המחלוקת לגבי המסעדה בה מעורב אחד מבעלי ההשפעה בתחום המנהל והכספים באוניברסיטה.

בימים אלה עוסקת ועדה מיוחדת בבירורת ענין המסעדה. ועדה זו תערוך גם משאל בין הסטודנטים בקשר לבעיה. משום כך סבורים חברי המועצה כי פתיחתו של מזנון מתחרה במועדון הסטודנטים צפויה בקרוב.

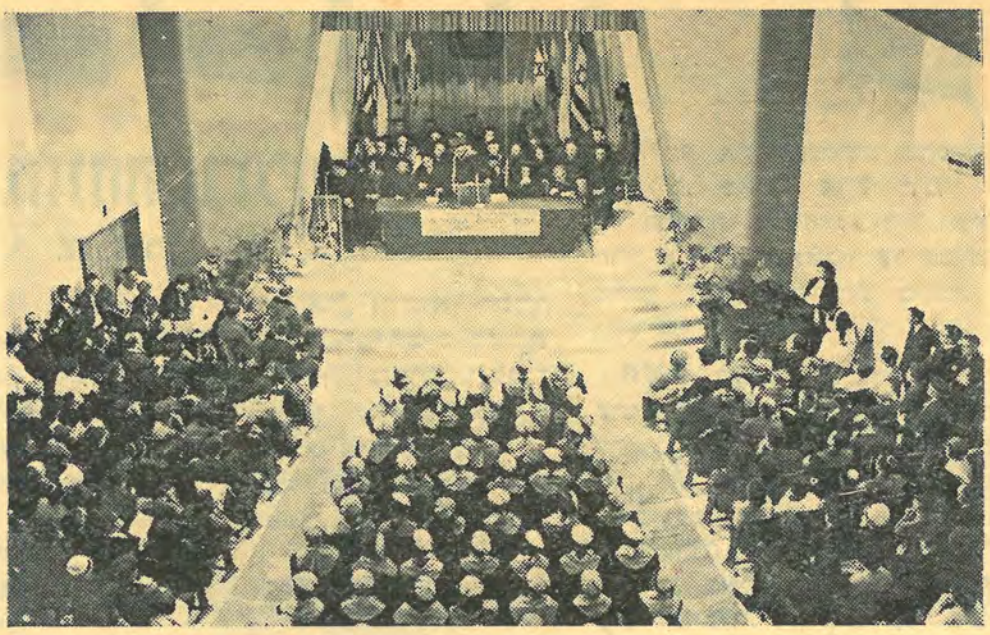

טקס הענקת התארים, שנערך בט״ו בשבט

יורחבו מחלקות באוניברסיטה

הצעת התקציב החדשה לשנת הכספים 1968/9, אשר תונח בקרוב על שולחנו של הועד המנהל, כוללת הגדלה ניכרת בתקציבן של המחלקות לערבית, לסוציולוגיה ולמדעי המדינה.

סגל ההוראה של המחלקה לערבית יכלול 7 מרצים במקום 2 כיום ואילו למחלקה לסוציולוגיה יתוספו 6 חברי סגל. גם המחלקה למדעי־המדינה תשלש את סגל ההוראה שלה ו־5 מרצים חדשים יורו בה בשנה״ל תשכ״ט וביניהם פרופ׳ חבר.

הרחבת שלושת המחלקות, שהיו מן המחלקות הפחות מפותחות באוניברסיטה, היא השינוי הבולט ביותר בהצעת התקציב הנוגעת לפקולטה למדעי הרוח והחברה.

עובדה תכנית לכנס

תכנית כנס העולמי של הסטודנטים הדתיים כבר עובדה ע״י הסתדרות הסטודנטים.

הכנס, אשר יעמוד בסימן: עלית סטודנטים לישראל, ימשך 7 ימים וירצו בו שרי ממשלה, חברי כנסת וראשי התנועה הציונית.

כמו־כן יתקיימו ערבי הווי וסיורים בארץ אשר ישולבו במסגרת הדיונים.

יו״ר הועד, איצ׳ו, אשר נטל על עצמו את ההכנות לועידה זו, נפגש במסגרת הדיונים המוקדמים עם הרב מ׳ קירשבלום ועם אישי ציבור אחרים.

הבחירות למועצה ב־3—4 לאפ׳

כבר עתה מתנהלת תעמולה נמרצת לקראת הבחירות למועצה, שיערכו ב־3—4 לחודש אפריל. ועדת הבקורת, האחראית לענין, עומדת לבחור בימים אלה ועדת בחירות, אשר תורכב מנציגי הפקולטות השונות.

בימים אלה מתנהל מאבק סמוי בין שני גושים עיקריים. האחד — מגובש סביב חלק מחברי המועצה הנוכחיים, אך יתגבר את כוחו ע״י מועמדים חדשים והשני — מאורגן ע״י סטודנטים, שחלקם אינם דתיים וע״י קבוצת סטודנטים מארצות הברית. כפי שנמסר לכתבנו, יש מגעים בין שני הגושים ומסתמנת אפשרות של הרכבת גוש מלוכד.

באוניברסיטאות האחרות התקימו הבחירות במשך החודש האחרון ואי־הסדרים והליקויים, שנתגלו בהם מחייבים הסקת מסקנות.

דבר הרב

בית הכנסת

יש להלחם בהזנחה ובזלזול

— פרופ׳ י׳ אליצור —

אמרו כבר חכמים, שהתפילה היא במקום קרבן. זוהי היום עבודת ה׳. על הפסוק „בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך" אמרו בירושלמי ברכות, „אשר תזכיר" לא נאמר אלא „אשר אזכיר" מכאן שצריך אדם להתפלל במקום שהוא מיוחד לתפילה.

ואשר למקומו של ביה״כ במציאות של היום, יש מקום ויש צורך בהרבה מאד שכלול, ויש להלחם בהזנחה ובזלזול. היום, כשבונים בנייני ציבור מפוארים — מהם אפילו מיותרים (בתי עם, בתי זכרון ובתי תרבות למיניהם) — חשוב מאד שגם בתי־הכנסת יהיו יפים ומסודרים. רמת הדרישות של האדם בימינו עלתה, ובמקביל יש להעלות גם את רמת צורתו וסדריו של ביהכ״נ, בחינת „זה אלי ואנוהו". ביכ״נ צריך להיות מוסד מכובד וסביבותיו חדרים ואולמי לימוד ובהם שיעורים במשנה, בתלמוד, במחשבת ישראל, בחומש, במפרשים וביתר מקצועות היהדות. **כאן אנו נתקלים בבעיה החמורה שאין בארץ חינוך רבנים כמו שצריך היה להיות. בכל ביכ״נ צריך להיות משכיל ומעורה בציבור, המסוגל ללמד לימוד מעמיק, מושך ורב ענין.**

א״י אינה דומה לגולה בענין זה של ביהכ״נ. בגולה, כל החיים היהודיים מתרכזים בהכרח מסביב לביהכ״נ. ולכן, כל מה שיהודים יכולים וצריכים לעשות בצוותא — ואפילו בילוי וספורט — יש לרכז מסביב לביהכ״נ. לא כן פה בארץ. זוהי מדינה יהודית שבה יהודים עוסקים בכל העיסוקים, ובכל שטחי החיים הם נפגשים עם יהודים. **אין, איפוא, הכרח להביא את כל זה לביהכ״נ דווקא. בארץ צריך להיות מקום תפילה ומקום לימוד.** וכאן יש מקום לפיתוח ולהרחבה. ליד ביהכ״נ צריכים להיות שיעורים וקורסים בכל מקצועות התורה ברמות שונות, שימשכו קהל מכל הסוגים.

ע״י ביהכ״נ יכול להיות לימוד לא־מקצועי, אלא בגדר לימוד קודש. ועם זאת, הלימוד **צריך להיות בעל רמה. צריך לקום דור של רבנים ומורי הוראה, המסוגלים ללמד קהל משכיל בן ימינו כראוי.** מקצוע חשוב שיש ללמדו ולהפיצו במסגרת זו הוא מבנה התפילה ומהותה. אנשים אינם מבינים את ההבדל בין פיוט ובין קריאת שמע וברכותיה. יש ללמד את התפתחות התפילה, סוגי התפילות, מאמרי חז״ל ודברי קדמונים על התפילה, על כוונת הלב וכיו״ב. ואחרון אחרון, יש לשקוד על השלטת מבטא מתוקן ולשון מדוקדקת בתחום התפילה והקריאה בביהכ״נ.

אשר לקרוב הציבור לביהכ״נ, אם עושים זאת יפה ובתבונה — אדרבא. יש להמנע מטרדנות ולהתרחק מדמות ה„קוזאק של הקב״ה". זה הכלל: יש לקרב בטוב־טעם ובשכל. **גם בענין זה מכשול גדול הוא כי אנשי התורה מסתגרים ואין להם שפה משותפת עם הציבור. זקוקים אנו בשטח זה לתלמידי חכמים בעלי השכלה וכעלי אופק רחב המעורים בציבור.** אילו היתה ליד כל ביכ״נ מערכת שיעורים טובים, מעמיקים ומעניינים במקצועות היהדות, אין לי ספק שרבים היו נמשכים אליהם, וממילא גם לביהכ״נ.

אין סיכויים של הצלחה לנסיונות של הרפורמים בשטח זה בארץ. יש ערך לאמונה רק אם אתה מאמין בה. אך אם היא משמשת לך שעשוע שכל מאן דהוא יכול לבוא בכל עת לתקנו, לקצצו ולעבד צורתו כטוב בעיניו — אין ערך לאמונה כגון זו. היה זמן שהרפורמים מחקו, כידוע, את א״י וירושלים מתוך הסידורים; היום לא נראה להם הרעיון של בחירת ישראל; רוב המצוות המעשיות בטלו. **אין זה אלא כלי ריק, ולכל היותר עיסוק חברתי בעל ציפוי רליגיוזי דק והסר־ערך. טעות היא להשוב שהרפורמה מקרבת את התורה לרוח הזמן. היא מבטלת את התורה, לפי כל רוח מצויה.**

לנו יש מנגנון ההלכה, שתפקידה להתמודד עם החיים ולעצב אותם ע״פ התורה. בזכות עובדה זו קיימת התורה ומתגברת

מהו מקומו של ביה״כ בתפיל
הנוכחית? כיצד ניתן לקרב את הציב
לנוער? מהי עמדתך כלפי נסיון הרפו
אלה שיסדו בחוץ־לארץ? מהו מק
להנהיג נוסח אחיד בתפילה?

שאלות אלה נשאלו: **פרו**
באוניברסיטה, **הרב י׳ אנסבכר**
ציון״ בת״א, **ראביי מ׳ זאגר** —
מר מ׳ א׳ יפה — נשיא אחוד ב
רב ביה״כ „תפארת צבי״ בת״א

— ערך: **יוסף**

על ביה״כ להיות יו

— הרב י׳

אשר לתפיסה בימי קדם ועד למשנה, יש חילוקי־דעות. יש הרואים בזה בית־עם בעיקר, דווקא אז. לי נדמה שהחל מהמשנה ברור שזה בראש ובראשונה מקום תפילת הציבור, לא של היחיד, של קריאת התורה, דרשה וגם של לימוד.

קו ברור מוביל מבית־המקדש לבית הכנסת. זה מתבטא בעיקר בכך ששוב ושוב חוזר הציטוט „מקדש מעט", הלקוח מיחזקאל. הדבר מתבטא גם במספר ניכר של הליכות והלכות כגון קדושת ביהכ״נ אפילו בשעת שוממותו, שצריך לבנותו בגובה העיר, הפתח צריך להמצא בצד המזרח, נר התמיד ועוד. ברור שמתוך תנאי החיים של היהודים, ואולי גם בהמשך של מסורת קדומה, ביהכ״נ ממלא תפקידים נוספים, כמו בית־עם ומקום לאסיפות, בית לימוד לנוער, מקום לחתונות ועוד. **אך בעיקר ביהכ״נ היה ונשאר מקום הפגישה המרכזי של היהודי עם אלוקיו.**

אפשר לקבוע, נדמה לי, **שביהכ״נ כיום ירד, בהשוואה למה שהיה לפני 150 שנה בחלקים גדולים של עמנו.** אפשר להצביע על מספר גורמים לירידה זאת. ראשית, הגורם הכללי של התרחקות הרבה חוגים מהאמונה הדתית. שנית, הענקת שווי הזכויות האזרחיות, פתחה מסגרות חברתיות מתחרות לביהכ״נ. אם פעם המטרה היתה להיות גבאי בביהכ״נ, כיום המטרות הן אחרות... ויש גם דבר נוסף: קיימת דבקות מובנת בצורות קבועות מדורי דורות, אך העולם משתנה, ובעיקר הדור הצעיר אינו מוצא

על כל מציאות. **תורה ואמונה הם דברים רציניים, והרפורמה היא משחק. זהו צמח בל יעשה קמה בתוכנו.** אין זה אומר, כמובן, שעלינו להלחם ברפורמה ולהבהל מפני ביכ״נ רפורמי בודד. אם נתייחס לרפורמה בר־ציונות, ואם נקדש עליה מלחמה — אך נועיל לה ונחזק אותה. אם נתעלם ממנה — תתנדף מאליה.

אני חושב שזו רעה חולה, שבהרבה בתי־כנסת אין עזרת־נשים ראויה לשמה. בימינו יש לעודד נשים ולמשכן לביהכ״נ. אין בימינו הבדל ניכר בין רמת ההשכלה של גברים ונשים. בנות לומדות גם מקצועות יהדות, ואין סיבה שלא תבואה להתפלל ולשמוע קריאת התורה. אפשר להבין שנשים המטופלות בילדים קטנים אינן מרבות לבוא לביהכ״נ. אך נערות או נשים שכבר גדלו ילדיהן, אין סיבה שלא תבואנה. אני גם חושב שבביכ״נ אוי לשמו צריכים להיות קורסים גם לנערות ולנשים, ביהדות, באגדה, בחומש, בגא, במחשבת ישראל, בדינים ועוד. **יכולים להיות גם קורסים מכובדים בבנ״נ שרוב המתפללים בו הוא מן הדור**

סת היהדות ומהו מקומו במציאות
יבור לביה"כ? מה דעתך על בתה"כ
פורמים לעצב גם בארץ בתכ"נ דוגמת
קומה של עזרת הנשים והאם יש

פ' י' **אליצור** — מרצה לתנ"ך
ר — רב ביה"כ „אחוד שיבת
רב הקהילה הרפורמית בת"א,
בתה"כ בישראל **והרב י' לאו** —
א.

ן בן-מאיר —

חר ממקום תפילה

אנסבכר —

מקום להם. למשל, מכירת המצוות, ריבוי „מי שברכ'ים", אורך התפילה ועוד. זה אמור בעיקר לגבי חוגים שיש להם כמיהה למסורת, בלי להיות אדוקים ממש. ה־תפילה תופסת את רוב הבוקר של השבת,

ואי־אפשר ללכת לים. לפעמים נוצרת גם מתיחות נפשית: איך אני יכול להת־פלל, ואח"כ לעבור שם במכונית?

אני חושב שמותר ורצוי שביהכ"נ יהיה יותר ממקום תפילה, אבל תוך הבלטה ברורה של העיקר, והיא התפילה כולל קריאת התורה ודרשה. באיזו מידה יש לשלב פעילות נוספת, זה תלוי בנתונים הזה. במשך התפילה יש, כמובן, להפריד בין גברים לנשים כנהוג, ואילו אחרי התפילה בחדרי ה־הרצאות ואולמות הלימוד — אפשר להאזין וללמוד בצוותא.

טוב שיהיו גם בתי־כנסת לנוער. שם הנוער מתחנך למצוות במסגרת רצויה לו. שם הוא יכול להתאים את צורת התפילה לטעמו ולרמתו. יש לייעץ להורים שאם הם יודעים שבניהם הולכים לביכ"נ נוער, שלא יכפו עליהם ללכת אתם דווקא. מוטב שהילד ילך לביכ"נ לא לשם אבא, אלא לשם אבינו שבשמים.

נראה שאין חשיבות לנוסח אחיד דווקא בתפילה. להיפך, נראה שיש מן החיוב בדבקות הזאת של כל שבט מ־ישראל בנוסח שלו. רצוי שבתיכ"נ ישאלו זה מזה ניגונים, פה ושם איזה מנהג או נוסח נאה. במקום נוסח אחיד — השפעה, התקרבות, ובמידה מסויימת של מיזוג ספונטאני.

הרבה יותר חשוב מן הנוסח האחיד הוא הנוסח המדוייק. בדורות האחרונים היו שני תהליכים. היה תהליך אחד של הע־מדת נוסח התפילה על טהרתו ודיוקו. מאידך גיסא היה תהליך של השתבשות, תוספות מפוקפקות וכיו"ב. דוגמה לת־הליך הראשון, החיובי, היא פעולתם של כמה מגדולי ישראל, איש איש בתחומו. בקהילות אשכנז עשה זאת הגאון מוילנא שדקדק והעמיד את הנוסח על דיוקו. את נוסח החסידים העמידו אדמו"רי חב"ד על דיוקו וטהרתו. שמעתי שגם בעדות אחרות היו חכמים ששקדו על נוסח מדויק. כל הנוסחאות כשרות, ובלבד שתהיינה נקיות ומדוקדקות.

במקום נוסח אחיד אני חושב שצריך להקפיד על סדרים טובים. יש להלחם ביד חזקה במנהג המכוער של פטפוטים ב־ביהכ"נ. חלוקת קריאת התורה לחלקים רבים מדי כדי להרבות נדבות וכיבודים, תפילות מי שברך, פיוטים מיותרים — כולם הם בגדר „כל יתר כנטול דמי". ראוי לנו ללכת בעקבות גדולי הדורות האח־רונים שהשמיטו מסדר התפילה תוספות מיותרות למיניהן. וכבר הזהיר הרמב"ם בתשובתו מפני אריכות שלא לצורך, ה־גורמת לזלזול. לשיחות בטלות וכיו"ב. זה הכלל, אין להעמיס על הקהל מעמסה מיותרת.

המיוחדים של אותה קבוצה. בחו"ל, למשל, בגלל המרחק בין יהודי ונכרי והאיום של נישואי תערובת, נוצר הווי חברתי רחב. אבל גם בארץ, בגלל דחיית ביהכ"נ לקרן זוית, כדאי לחשוב על הפיכת ביהכ"נ כמרכז לפעולות לנוער וגם מבוגרים, על־מנת ליצור תחושת „זהו ביתנו".

אפשר לקרב את הנוער והמבוגרים לביהכ"נ. אנחנו צריכים להגיע ברוב בתיהכ"נ לתפילה פשוטה עם הרבה שירה בציבור, עם צמצום בזמן והליכות נעימות ומסודרות. אנחנו חיים במדינה המפתחת טכסים וסדרים נאים בכל ההזדמנויות. **זה דורש שגם הליכות ביהכ"נ תא־מרנה כבוד. כמה פעמים קרה ש־צעירים כנים שדברתי אתם אמרו עד אז ואז הלכתי לביהכ"נ אבל שיחות שהיו אז הפריעו לי.. אנחנו זקוקים לדרשה בצורה ובלבוש ה־הולם את התקופה. העולם היום שואף לפשטות, לשכל ישר. לא מליצות ולא פלפולים.**

אני רואה את זה כחלק מהתהליך ה־כללי: אם נצליח לקרב בני־אדם לאמונה, למצוות, הם יתקרבו גם לביהכ"נ. אך הדבר לא ייעשה באסיפות גדילות, אלא במסגרות קטנות, בחוגי־בית קטנים, ביצי־רות קשרים עם צעירים וצעירות. זוהי, לפי דעתי, הדרך שבה יבואו לביהכ"נ.

לבי כואב על חילול השבת של הרפור־מים, הנוסעים לביהכ"נ בשבת. אבל ה־שאלה היא האם עם כל הטעויות שהם עושים, ועם כל הקיטוע בתפילה, מה עדיף: שיתפללו מה שהם מתפללים, או שלא יתפללו בכלל? דעתי היא שיותר טוב שיתפללו לפחות ככה. כי אחרית הברירה תהיה על דבר יותר גרוע. אבל אני רוצה להוסיף שמשהו בכל זאת יש: השאיפה להתרומם, להתפלל. אלא **שעדיין** אתה רחוק מתפילה יהודית.

אינני רואה שום סכנה שביהכ"נ הרפורמי יתפשט. צעירים אמרו לי בהתחלה זה משך, אבל אח"כ היה בזה צד של משחק... אני חושב שאין לרפורמה הרבה עתיד בארץ, ובכל אופן אין לצאת במלחמה גלויה.

בעיני יש צורך בביהכ"נ לנוער, אבל אינני רואה בזה אידיאל. זה עדיין לא הדבר המיוחל. לידינו היה ביכ"נ נוער, וע"י הניהול העצמי הם למדו לנהל את ענייני בהכ"נ. מצד שני על המבוגרים להבין שאי־אפשר לתפוס את המקום ל־תמיד: ניהול ביהכ"נ צריך לעבור לגיל

(המשך בעמוד הבא)

ביה"כ - המכנה המשותף של חוגים רבים

— הרב י' לאו —

מקומו של ביהכ"נ כמרכז ליהודים וליהדות בא לו בעיקר לאחר הורבן בית המקדש, כתחליף מינימאלי לקדושת ה־מקדש, והסתמך על הפסוק „והיה להם למקדש מעט" ביחזקאל. חז"ל הדגישו פע־מים רבות כי אינם רואים את ביהכ"נ כמקום תפילה בלבד, אלא במידה לא־פחותה מרכז ללימוד תורה. „לשמוע אל

הרינה ואל התפילה" — במקום הזה (ו תורה) שם תהא תפילה (ברכות דף ו). יתר על כן: על הפסוק „אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב" דרשו אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה יותר מאותם משכנות שאינם משמשים אלא לתפילה.

ביה"כ כיום צריך להגשים את מאמרו של שמעון הצדיק: על שלו־שה דברים העולם עומד: על ה־תורה, על העבודה ועל גמ"ח. ועבו־דה זו התפילה. שכן, הרמב"ם הקובע ש־תפילה היא ע"ע דאורתייא לומד זאת מ־מאמר חז"ל „ולעבדו בכל לבבכם". איזוהי עבודה שבלב? הווה אומר זו תפילה. **שאלת מקומו של ביהכ"נ כיום היא שאלה אינדיבידואלית. איש איש ויחסו לביהכ"נ. לגבי האחד אין זה אלא מקום בו הוא מבטא את זיקתו ליהדות מספר פעמים ב־שנה. לגבי אחרים אין זה אלא גשר לדורות עברו, כאשר ההוא בא 4 פעמים בשנה בימי ה„יזכור" להת־ייחד עם זכר אבותיו. ולעומתם קיים ציבור ניכר אשר ביהכ"נ היה והווה מרכז בחייהם, אין ספק שבדרכים מתאימות ניתן להפוך את ביהכ"נ למכנה-משותף לחוגים רבים של הציבור הישראלי.**

יש להבדיל בין ביהכ"נ בישראל ובית הכנסת בתפוצות. בתפוצות ביהכ"נ הוא מוקד ומפגש היהודים הרוצים בהמשך קיום היהודים. שם משמש ביהכ"נ כמקום להתארגנות חברה יהודית בנושאים לאו־מיים־ציוניים ופעילות תרבותית אחרת. ב־ארץ, לעומת זאת, אדם אינו חייב לבוא לביהכ"נ דווקא, כדי להשיג מטרות אלה. עם זאת, **אין ספק שקיימים חללים ריקים אצל אנשים רבים שאותם אפשר היה למלא בתוכן רוחני־יהודי מתאים, במסגרת ביהכ"נ.**

מדוע חייב אדם השואף להכיר את ה־תנ"ך ללכת לאוניברסיטה עממית, ולא יכול למצוא חוג כזה בביהכ"נ הקרוב? מדוע פעילות סוציאלית הקרובה במיוחד ללב הנשים חייבת להתבצע בארגונים פוליטיים ולא במסגרת ביהכ"נ?

מדוע א"א להקים לתחיה במ־סגרת ביהכ"נ את הכנסת האור־חים, הכנסת כלה, לינת הצדק, בי־קור חולים, בית תמחוי וכיו"ב?

כשלימדתי בתיכונים כלליים בפ"ת, די־ברתי אתם בעצרת בין כסה לעשור על משמעותו של יוה"כ. אחרי ההרצאה ניגש אלי תלמיד שמינית ואמר: התרשמתי ו־החלטתי שבליל כיפור השבוע אלך בפעם הראשונה בחיי לביהכ"נ. ההתרשמות שלו היתה **שלילית** כמעט לאורך כל החזית. ומכאן אנו מגיעים לסיכום הידוע, שברוב בתיהכ"נ אין סממנים המדברים אל לבו של צעיר לא־דתי, ואינן מושכות אותו. הוא אינו מבין את לשון התפילות והי־גויין, והשיחות בזמן התפילה וקה"ת רק מכערות בעיניו את קדושת ביהכ"נ, כפי שהצטיירה בדמיונו ועוד נגעים שפשוט כואב להזכירם. אך עם זאת אפשר לפתח כלים שיתאימו ל„דרישותיו" של צעיר כזה: תפילה ברורה בלי סלסולים יתרים, קריאת התורה במינימום של סחר־מכר, מקום קבוע למתפללים כשהילדים לצד הוריהם, נקיון ביהכ"נ והדרת תשמישי ה־קדושה שבו. אלה תורמים **רבות להתרש־מות הראשונה** של הצעיר, וקובעת הרבה.

הדברים אמורים גם לגבי משיכת מבו־גרים שהתרחקו מביהכ"נ. ברור שכדי לקלוט ממש את הבאים בשערי בתהכ"נ, יש לפתח פעילות נוספת כמו מסיבות־מצווה בראשי־חודשים ובימי מועד, עצרות ביום השואה וביום הזכרון לחללי צה"ל המשאירות חוויה רגשית. ערבי שירה יהודית ערבים המוקדשים לנושאים כמו החסידות, תנועת המוסר וכו'. אלה יכו־לים להיות אבנים שואבות לכבודו של ביהכ"נ והפיכתו למרכז בחיים היהודיים.

אינני מאמין בשום פנים שלרפורמה במתכונת הידועה יהיה בארץ בסיס ל־התרחבות. כי תפיסה זו של היהדות ה־רפורמית נוגדת את המנטאליות של ה־ציבור בישראל. העם בישראל, בעיקר בשאלות דת ואמונה, אינו רגיל להת־פשרות עם מצפון ועם מסורת. אצלנו בזים לפשרה על רקע דתי. אנחנו חסידים של ההשקפה שבטא אליהו הנביא: „עד מתי אתם פוסחים על שני הסעיפים". אדם מאמין יודע שאמונתו מחייבת, ואדם ש־אינו מאמין אינו מקבל על עצמו מסגרת דתית כלשהי. אלו העומדים בתווך מש־קיטים את מצפונם בדרכים מדרכים שו־נות. מדגישים מצוות שבין אדם לחברו, מצוות א"י — כתחליף לאי־הקפדה בש־אשר מצוות התורה. הנוסח המתפשר של תנועת הרפורמה אינו מדבר אל ליבו של ציבור רחב. אדם מוכן להקריב עבור ערכים קבועים הקבועים עמוק עמוק בעברו של העם היהודי ובמסורת הדורות. אך לא רבים יהיו שימירו את הרחצה בים ביום השבת או את משחק הכדורגל בשבת בדבר אשר נראה לא־יותר מאשר טכס שבא להזכיר קיומה של יהדות.

הנסיון מוכיח שבמציאות היש־ראלית ביכ"נ לנוער הוא הכרח, שקשה לוותר עליו. הענין החסידי מר־תיע חלקים ניכרים של הנוער הדתי. חלקים אחרים נרתעים מביהכ"נ הגדול המרתק אותו למחצית יום השבת כש־במרכז עומדת חזנות שאינה מושכת אותו או הפסקות מרובות בקריאת־התורה. כדי לא להרחיק נוער זה מכתלי ביהכ"נ חייבים ליצור לו מסגרת מתאימה לתפילה בציבור. **אך תנאי ראשון לביהכ"נ לנוער הוא אישיות חינוכית מבוגרת — רב או מחנך — אשר ישרו אווירה מתאימה על ביהכ"נ.**

אני סבור שנשים צריכות להשתתף ב־תפילה בביהכ"נ לפחות בשבתות ובמו־עדים. לא כ"כ למען הנשים עצמן כמו למען טיפוח הערך החינוכי שיהא בכך

(המשך בעמוד הבא)

אנו מחזירים את המצב לצורתו המקורית

— ראביי מ׳ זאגר —

אחרי חורבן הבית השני, המסורת קובעת את ביהכ״נ כמקדש מעט. לביהכ״נ יש מקום מרכזי בחיים הרוחניים, וחשיבות חיונית ביותר. כמו שאנחנו זוכרים

שלפי דברי חז״ל ולפי ההלכה אסור לגור בעיר שאין לה בית כנסת וכו׳.

ולגבי מקומו של ביהכ״נ במציאות של היום, לדאבוננו בחברה הכללית בארץ מקומו של ביהכ״נ הוא פריפריאלי, שולי. כמו שהדת בכלל היא שולית בלב בני עמנו. יש כמה וכמה סיבות לכך. יתכן מאוד שמצב ביהכ״נ של היום הוא תוצאה של מצב הדת בכלל. סיבות מרכזיות הן, בעצם, גם הרוח בביהכ״נ, שיחות החולין, המהירות בתפילה, אין מקום לאשה ב־ביהכ״נ, והיא נדחקת מאחורי המחיצה, הרעש, הענין של חוסר־אוירת־קדושה ש־בביהכ״נ. האדם המחפש משהו להתעלות — איננו יכול למצוא זאת ברוב בתי־הכנסת.

נוסף לכך רוב בני הנוער והמבוגרים שהתחנכו על ברכי המסורת התרחקו מ־האמונה בכלל. ויש גם כאלה שמעולם לא דרכה רגלם על סף ביהכ״נ, בית המדרש.

אם משווים את ביהכ״נ בארץ לביהכ״נ בגולה, רואים ששם ביהכ״נ הוא מרכז לחינוך היהודי, שבארץ אין צורך לזה. שם יש גם הצורך להזדהות יהודית, ואין לזה צורך בביהכ״נ בארץ.

מעניין שמכל השמות שאפשר לתת למוסד הזה, לא קראו לו בית־תפילה, למשל, אלא בית־כנסת, מקום כינוס. **ה־תפילה לא היתה הפעולה היחידה בו. אנחנו, בגישתנו, מנסים להח־זיר את המצב לצורתו המקורית.** למשל, שזה גם מקום לדרשה בכל תפילה, בד״כ על הפרשה או ההפטרה והקשר שלה לענייני דיומא. וגם זה מקום לתפילה בצורה מסודרת ובאווירה של קדושה. ואפשר לראות זאת גם בפרק א׳ של פרקי אבות: על שלושה דברים העולם עומד: על תורה, ועבודה (זה ביהכ״נ) וגמילות חסדים. וכמדומני שהתפילה והלימוד דו־חפים את האדם לממש את אמונתו. **ועל מנת שביהכ״נ יהיה בעל משמעות צריכה להיות קהילה, לא במובן של קומיוניטי, אלא במובן של קונגרגישן. אנחנו פועלים כך ש־כל המשפחה קשורה לביהכ״נ ו־מתפללת בו. יש הרגשה שיש קשר בין המתפללים, והתפילה אינה מובדלת לגמרי מדברים אחרים.** זה יותר מהתפילה. זהו מימוש הצו של היהדות, וכולם שותפים בזה למעשה.

אני חושב שאם ביהכ״נ הוא בצורה נכונה, והנוער יכול להגשים בו את שאי־פותיו ולמצוא את דרכו לאלוקי ישראל — הם יבואו. אני חושב שצריכה להיות צורה מסודרת לביהכ״נ, עם הבנה עם אוירת קדושה. כל אלה יקרבו אותם ל־ביהכ״נ.

אנחנו סבורים שאין מקום לעזרת הנשים בבית הכנסת. אצלנו, נשים גברים וילדים — המשפחה כולה — יושבת בצוותא בביהכ״נ. כל הטעמים של קביעת עזרת נשים בבית־כנסת, אינם קיימים עוד ב־ימינו. צריך להיות לאשה שוויון דתי, כמו שיש לה שוויון אזרחי.

אנחנו סבורים שגם לנשים יש חיוב לקיום מצוות. כמו שיש בר־מצוה לבן, כך יש בת־מצווה לבת; האשה יכולה (אבל לא חייבת) לומר קדיש אחרי קרוביה ועוד. האשה יכולה להיות חברה בוועד ביהכ״נ, לשאת דרשה ועוד. אנחנו יודעים שבימי קדם היו הנשים עולות לתורה ו־הרמב״ם אמר שאין עושים זאת מפני שלום הציבור. לכן אנחנו סבורים שיש מקום לאשה **בביהכ״נ**, ולא בעזרת ה־נשים.

רצוי שיהיה מצב שהנוער ירצה לבוא לביהכ״נ, יחד עם כל מתפללי הקהילה, וכך המצב אצלנו. ההפרדה בין בתיכ״נ של מבוגרים ובתיכ״נ לנוער, כאילו יש כאן גישה אחת שטובה רק לנוער — יש בזה איזה פסול. אצלנו כאשר הנוער מת־פלל, משתתפת כל הקהילה בתפילה, ואין הפרדה. זה גורם שגם הנוער מתעניין בתפילה.

לגבי הנוסח האחיד: **אני חושב שכל אחד רשאי להתפלל לפי נוסחו, ועל כן אינני רואה צורך לקבוע נוסח אחיד.** למשל, אנחנו קובעים את הנוסח שלנו בתפילה, סידור התפילה שלנו נערך בארץ עבור ישראלים.

אינני מסכים לנוסח של השאלה, כי בתי־הכנסת שלנו בארץ אינם כמו אלה שבחו״ל. כי כאן הקהילות צמחו מהארץ, כל המתפללים הם ישראלים. הסידור שלנו נערך בישראל, עבור ישראלים.

אני מחייב הקמת בתי־כנסת כאלה ב־ארץ. אנחנו מנסים גם במציאות של ישראל, כאשר הרוב המכריע של העם אינו נמנה בין מתפללי בתיהכ״נ, האנשים ש־באים אלינו הם אנשים שעזבו את בתי הכנסת האורתודוכסיים או נוער שבכלל לא התפללו.

אני חושב שהיתה התעוררות רליגיוזית דתית לגבי רבים שקודם לא היתה מובנת להם. ואם אין דרך נאותה לשמור על ההתעוררות במסגרת הנכונה, ההתעוררות נוטה להתפזר. יש צורך בגישה נאותה בבתי הכנסת, בתפילה ובמסגרת הדתית בכלל.

הנוער רוצה לחזור לביה״כ

— מ׳ א׳ יפה —

בהכ״נ היה קיים אפילו כשביהמ״ק היה קיים, וזה בניגוד למה שאומרים שביהכ״נ קיים רק אחרי חורבן בית שני. ביהכ״נ היה קיים תמיד. אלא שאחרי החורבן עבר אליו מרכז הכובד, והפך למקדש מעט.

בגולה החיים היהודיים מאורגנים מסביב לביהכ״נ בישראל לעומת זאת, קמו מת־חרים לביהכ״נ בצורת ההשתייכות למפ־לגות ולמסגרות חברתיות אחרות. לכן הפך ביהכ״נ רק למקום תפילה ולימוד תורה. כיום המצב משתנה קצת. בעיירות הפיתוח בולט הדבר במיוחד, ובדימונה, שלומי ועוד באים לביהכ״נ לא רק לתפילה, אלא גם לתלמוד־תורה, חתונות, מסיבות וכו׳. מצד שני יש גם התעוררות דתית כללית. אם פעם רק דתיים היו עושים בר־מצווה, היום כל יהודי עושה בר־מצווה לבנו. ולא רק בראש־השנה וביום כיפור הולכים

לביהכ״נ, אלא גם בשבתות. גם קיבוצים לא־דתיים מבקשים להקים בתי־כנסת. **וה־התעוררות הזאת היא לא רק מ־אחרי המלחמה, אלא מזה 10 שנים, ויש לזה הרבה סיבות.**

הנוער כיום רוצה לחזור לביהכ״נ, רוצה לדעת. את זה ראינו בהרבה מאמ־רים של בני הקיבוצים אחרי הביקורים שלהם בישיבות התיכוניות ואחרי הסמי־נריונים שהשתתפו בהם. מצד שני צריך להזהר שלא לעורר את הרושם כאילו אנחנו מיסיונרים דתיים. הסברה דתית — כן, תעמולה — לא. צריך לעזור לו להגיע לזה. יש כמה דרכים לזה, וכאן אני גם נוגע לענין בתי־הכנסת לנוער. אחד הדרכים זה ענין תפילות הנוער, שהם יתפללו בעצמם. הם טוענים שאינם מבי־נים מה מתפללים המבוגרים, שהמבטא שונה וכו׳. מצד שני טוענים ההורים שהם רוצים להתפלל עם ילדיהם, ומי ימשיך את בתי־הכנסת שלהם? זוהי בעיה קשה, אבל בכל אופן יש לנו כ־80 בתי־כנסת כאלה, ואי־אפשר להגיד שזה פסול.

אינני רואה הרבה סכנה בבתי־הכנסת הרפורמיים בארץ, כי כאן התנאים אינם כמו בארה״ב ובגרמניה שהביאו לרפורמה. הרפורמה הארגינאלית היא אנטי־ציונית, מה שלא יתכן בארץ. שם היתה קיימת גם בעיה של השפה וגם זו אינה קיימת בארץ. אילו היו 10.000 רפורמים עולים לארץ ודורשים להקים להם בתי־כנסת, היתה מתעוררת בעיה. אבל אין טעם ליצור בעיה כשאינה קיימת. אנחנו מפו־לגים יותר מדי.

היו מקומות, כמו בפולניה, שהנשים בכלל לא הלכו לביהכ״נ. ויש מקומות שהן כן הלכו כמו באנגליה, גרמניה ו־אמריקה. לי נדמה שצריכים לעשות את הכל כדי לעודד את הנשים שתלכנה ל־התפלל. כך זה גם ב„ישורון״ וגם ב„בית הלל״ בירושלים, שסטודנטיות רבות מת־פללות. בארה״ב במיוחד יש ארגוני נשים ליד בתי־הכנסת. בארץ כמובן לא קיים דבר כזה. וכאשר היה לנו כנוס עולמי של בתי־הכנסת ב„היכל שלמה״ היה באותו זמן גם כינוס של נשים ועתה אנו בוד־קים אפשרות של הקמת ארגוני נשים ליד בתי הכנסת.

לגבי הנוסח האחיד יש חילוקי דעות. לפני כמה שנים היה כאן פסיכולוג והוא אמר שאם תיקח יהודי הרגיל להתפלל בנוסח מסויים, ופתאום תבקש ממנו להת־פלל בנוסח אחר — הוא עלול לאבד את אמונתו. עד כדי כך. אני אומר שנוסח אחיד צריך לבוא פעם, אבל אסור לעשות זאת באופן פתאומי. וחוץ מזה, מה תועיל החלטה על נוסח אחיד? בין כה 90% מבתי הכנסת לא יקיימו החלטה כזאת וימשיכו להתפלל בנוסח שלהם.

מחלקות ללא תואר

(המשך מעמוד 3)

האוניברסיטה להענקת תואר שלישי ב־ספרות, אך „טרם עשינו זאת, לא מטעמים אדמיניסטרטיביים או טכניים, אלא הואיל ואנו מעוניינים להגיע לרמה אקדמאית גבוהה ככל האפשר. מוטב שהדוקטורנטים ישכללו את עבודותיהם עד היותם לתפ־ארת המוסד.

„אני מרשה לעצמי להוסיף, כי דווקא בהתאפקות זאת אני רואה הישג אקדמאי ואף ביטוי של אצילות״.

פרופ׳ ימר מרגיע באומרו **„אין כל הצדקה להתמרמרות. ההשהיה היא טכנית״.**

נשיא האוניברסיטה מאמין, כי הענין הוא בן־חלוף: **„אנו חושבים שבעתיד ה־קרוב תינתן הכרה גלובאלית לכל האוניברסיטה והיא תוכרז כמוסד מוכר, שווה ליתר המוסדות הגבו־הים בארץ. אני מקווה שזה יתרחש בראשית שנת הלימודים הבאה״.**

כולנו מקווים.

(**הרב י׳ אנסבכר**, המשך מעמוד 9)

צעיר יותר.

בענין עזרת הנשים ידועים לי הפתרונות של הרפורמים והקונסרבטיבים שכמובן אי־נם נכונים. ראינו גם את ה„סדר״ ההש־קפתי של הקיבוצים, ששם עזרת הנשים היא בצד האולם הראשי. אך אני רואה זאת בעיה שהגברים „מתלבשים״ עליה, בלי שהגברות עצמן תגלינה בזה ענין... ההפרדה בזמן התפילה היתה נהוגה אצלנו תמיד, וזוהי חזקה שאין מבטלים אותה אם אין סיבה חזקה ומיוחדת.

אני מחייב נוסח אחיד כמטרה, אבל בצורה אורגאנית, ולא בכוח. הטא ה־תיקונים בן לילה עושה שמות. יש ל־התחיל בקבוצות נוער ובצבא, אך תוך ציון ההבדלים הגדולים הקיימים, כי הם נכס גדול של עמנו.

(**הרב י׳ לאו**, המשך מעמוד 9)

לילדיהן. במצוות „הקהל״ צוותה תורה להקהיל גם את הנשים, כדי שהנשים תבאנה עמן גם את הטף. דבר זה אקטו־אלי בימינו עוד יותר. כי אין ספק שילד המורגל משחר ילדותו לראות את אביו ואת אמו בביהכ״נ דרך קבע, לא יוכל להתנער בנקל מביהכ״נ, גם לאחר ש־יעמוד ברשות עצמו. אמנם הגר״א, ב־אגרתו המפורסמת למשפחתו אומר כי מוטב לאשה להתפלל בבית מאשר ללכת ל־ביהכ״נ במידה וההליכה לשם והמפגש עם נשים אחרות מעורר אצלה רגשי קנאה ורכילות... אך עם זאת ראוי לחייב הופעת בנות ונשים בביהכ״נ, מן הטעם הפשוט שספק אם תתפללנה בבית...

לשאלת הנוסח האחיד נדמה לי שהדבר הוא יותר בגדר הרצוי מאשר המצוי. הבדלים של מנהגי תפי־לה, פער בין עדות והבדלי־נוסח של מאות בשנים לא ניתן למחוק בצורה דראסטית ומלאכותית. אני מאמין כי בהפיכת מיזוג הגלויות לעובדה קיימת — הפתר מאליה גם שאלת הנוסח האחיד. וטוב בצורה כזאת מאשר בכפיית הר כגיגית לשלנויים מנוסח מקובל. דבר שממילא יהיה בבחינת גזירה שרוב ציבור המתפללים לא יעמוד בה.

ערכים בשיני הפוליטיקה

בחינת דרכן של המפלגות הפוליטיות במדינה

— מאת: ח׳ ש׳ תמר —

איחודן של שלושת מפלגות הפועלים הוא תוצאה של חישובי כדאיות מצד כל השותפים לאיחוד.

הסיכוי הנשקף, לדעתו של כל צד, לנצל את תהליך ההתארגנות של המפלגה לחתירה יעילה לשלטון, הוא רב. מפא״י — משערת שהיא תצליח לבולל ולהטמיע את הכוחות הדינמיים שברפ״י על ידי החדרת תודעת הסכנה הצפויה לדיקטטורה בשל אישיותם של משה דיין ושמעון פרס, שאיננה מסדר גודל מצוי בחיים הפוליטיים במדינה וכן על ידי הצבעה מתמדת על ההרפתקנות וחוסר האחריות המלווה תדיר צעדיהם של אנשים אלו.

רפ״י — מתוך אמונה שהזקנים צריכים סוף סוף ללכת והוואקום שיווצר במפלגה, בעיקר בזכותם של הזקנים שלא השכילו לטפח דור צעיר, יתמלא בהכרח ע״י אנשי רפ״י.

לרפ״י נראה כי מפא״י הציעה את עצמה למכירה במצב טוב ובתנאים נוחים. זו בעיקרו של דבר מפלגה ללא יורשים, ולרפ״י ניתנה האופציה העיקרית על הרכישה.

אחדות העבודה — נגררה למאבק זה, שלא בטובתה, עם יסודו של המערך. ומכיוון שהיא מתארת לעצמה שמאז חלו כמה הטבות בעמדותיה הפוליטיות, היא מוצאת עצמה עכשיו בתוך מפלגת העבודה הישראלית.

זיוף מוסכם

מהאספקט הרעיוני, הרי שאיחוד זה היה צפוי עוד לפני שנוצרו המפלגות המתאחדות עצמן ולכן אין לתמוה על כך, כפי שמצאו לנכון לציין מתנגדי האיחוד, שלאיחוד לא קדם כל מאבק רעיוני.

מאבקים רעיוניים אין מאמצים בכוח, או שישנו גרעין רעיוני קשה בעצם הישות הפוליטית, או שכל הוויתה של הישות הפוליטית היא בבואה מתמדת של מאבק כוחות מתמיד על השלטון.

קשה להצביע על מומנט היסטורי מסוים שחשף את כל חוסר המשמעות שבמונח „מפלגות פועלים״ או אפילו „סוציאליזם״ בתוך רקמתה האזרחית של מדינת ישראל. נראה שמושג זה איננו הולם, מלכתחילה, מבנה אזרחי ומעמדי כפי שהוא קיים במדינה, ורק סיבות היסטוריות חולפות כגון: מוצאם של אנשי מפתח בשלטון מרוסיה ומפולין וקרבתם הרוחנית, בשל כך למאבקים הפוליטיים שבמזרח אירופה וכן המאבק על עבודה עברית, התסביכים היהודיים בשל עבודת קרקע, הם שנפחו את החי־המת הזה בתוכנו ללא שעור. מכל מקום במסווה של סוציאליזם מזויף נוכל להמשיך בהתמדה לעוות, לא רק את כלכלת המדינה, אלא נוכל לשתק כל רגש יהודי־לאומי מקורי, ע״י שילובו במטבעות הלשון „הרעיוניות״ הקיימות.

אך האמור כאן איננו יפה רק למפלגות הפועלים, אלא לגבי כל התמונה הפוליטית בישראל.

עוד זמן רב לפני יסוד ממשלת הליכוד אובחן ע״י כמה אנשים רגישים המצב הפוליטי — הגרוטסקי בישראל. פרופ׳ ישעיהו ליבוביץ טען זה מכבר כי אין כל הבדל בין מק״י לאגודת ישראל, מפני שכל המפלגות יושבות ומתחלקות בשלל המגבית ע״פ קני מידה בדוקים. הוא טען כי עצם העובדה שמפלגות כה שונות, ע״פ חזותן החיצונית, יכולות לשבת אחת עם רעותה בקואליציה אחת, מצביעה על הזיוף שבעקרונות הפנימיים של המפלגות. גם אם אין צורך לתפוס את המציאות הפוליטית בצורה כה דראסטית, מפני שבסופו של דבר אחת מנקודות המפתח של הדימוקרטיה היא יכולת ההידברות, הרי שאין ספק, לדעתנו, שעצם ההבחנה בחוסר חשיבותו העקרונית של הרעיון, ויהא אשר יהא: דתי, סוציאליסטי, או אזרחי לאומי, וזו כידוע החלוקה המקובלת, מצביעה על כך שהחיים הפוליטיים בישראל מושתתים במידה רבה על התראות, על התיימרות לדבוק ברעיונות שלמעשה מוכנים למוכרם תמורת כל הזדמנות העשויה להביא בכנפיה שליטה על עמדה פוליטית כלשהי.

המסקנה המתבקשת מכאן היא שאיש איננו מתיחס ברצינות להכרזות רעיוניות אשר כל תפקידן לשמש כנקודת זינוק ליוזמה פוליטית שמטרתה גריפת כוח בלבד. אך זיוף זה הוא בעיקר בעוכרינו, כיון שהוא מטשטש מראש כל אפשרות של התיחסות רצינית לערכים ומעמיד את הערכים עצמם בצילן של מליצות שדופות ואשר צעיר שפוי במדינה מזהה אותן ואת הערכים כדבר אחד.

אין גם מפלגה אחת אשר אין במצעה ובהתנהגותה היומיומית שפע של מליצות רמות. ולכן צומחים הרגלים של התנהגות פוליטית מקובלת במדינה המצדיקים מאבקים רוחניים והתדינות פנימית של העם בינו לבין עצמו, המושתתים על רקמות עדינות ביותר של ערכים, שכל ליבון פוליטי בהם כמוהו ככניסת פיל לחנות של כלי חרסינה.

להרס נוסחאות פוליטיות קימות

„המחנה האזרחי״ איננו מועדף בשום פנים ואופן. על „מחנה הפועלים״. ראשית — מפני שהוא מתימר להיות קרוב יותר לערכים לאומיים, בה בשעה שהם עצמם, הערכים הלאומיים, אינם אמת אלא זיוף. שנית — המחנה האזרחי נצמד בעקשנות להיסטוריה פוליטית קרובה (התקופה שלפני קום המדינה) ומנסה למצוא בה הצדקות לפעולתו בהווה. שלישית — משום מה לא קמו במחנה זה דמויות ששעור קומתן, טוהרן המוסרי ויכולתן המדינית הוכחו כדבר שאין לפקפק בו. רביעית — השתמטותו של מ. בגין דוקא בשעה זו מהתיצבות בראש המחנה האזרחי, מוכיחה ללא ספק את הקירבה הפוליטית השרויה בין דמויות המיצגות שיטות שונות, כביכול.

„ממשלת הליכוד״ מוכיחה בעליל שהפילוגים הפוליטיים במדינה — מדומים.

שעה זו היתה צריכה להיות שעה של שידוד מערכות פוליטי, כשכל המפלגות האזרחיות מסיקות את המסקנות אשר דורשות את התאחדותן המידית שתביא לקיטוב הכוחות הפוליטיים במדינה. עליהן לקיים את הבחירות הבאות דווקא, ולא אלו שלאחריהן, בשיטה של בחירות אזוריות. עי״כ ימנע מצב של שליטה מוחלטת — חד גוונית, של מפלגות הפועלים המאוחדות. ארבע שנים של הקיקה ללא פיקוח אופוזיציוני רציני, טומנות בחובן סכנות שעיקרן הוא חוסר התמודדות רעננה עם בעיות ההווה. אם כי איננו גורסים שישנה במדינה איזו סכנה בפועל לדימוקרטיה, גם אם ימשיכו לשלוט בה במשך תקופה ארוכה מפלגות הפועלים. טיעון זה, בו נוהגות להשתמש המפלגות האזרחיות, איננו יוצר לא כבוד ולא אימון, כי אם נסיון סרק להכניס את הציבור לאיזו חרדה שצפויה לנו דיקטטורה.

הבעיתי מכל הוא המחנה הדתי שעסקניו אינם מצליחים להדביק את קצב יצירתם: אלפי בוגרים של ישיבות ואוניברסיטאות. רק הדאדישות והסלידה של הצעירים הללו מעיסוק פוליטי רציני מצילה את שלטון הזקנים. הדחיה של הצעירים מהמסגרות הארגוניות של המפד״ל נובעת בעיקר, מפני שבמפלגה זו בולט הפער העצום בין ההתימרות ללחום בשם ערכים מוחלטים לבין הגילויים הפוליטיים שבפנים המפלגה, ובמגעה ובמשאה של המפלגה עם הציבור.

לדעתי, יש צורך חיוני להרוס את הנוסחאות הפוליטיות הקימות בישראל, מסגרות אשר בולעות אל תוכן כל אפשרות של התפתחות המחשבה, כיון שדור הביניים (גילאי 30—50) נלכד קמעה קמעה במשרות המתפנות, אין הוא משוחרר יותר לבטא את דעתו ואין הוא משוחרר יותר לנסות לחשוב וליצור דרך עצמאית. עלינו לגדוע את התהליך באמצעו ע״י יצירת מפלגות או מפלגה מקצועית שאיננה מכריזה על כל מצע ערכי מראש, אלא כל כולה נסיון לבנות מפלגה ממלכתית המיוסדת על יעילות של אדמיניסטרציה ומנגנון, השואבת השראה מכוחות צעירים ודינמיים. ערכים יהודיים היסטוריים ולאומיים ישחקו בה את משחקם החופשי ללא כל שיעבוד והזדהות עם מסגרות פוליטיות.

רק כך עשויים אנו להציל את הערכים משיני הפוליטיקה ואת הפוליטיקה משיני העסקנים. אפשרי הדבר, לדעתנו, שצעירים חושבים מכל המפלגות יתאחדו ויעשו למען הקמתה של מפלגה זו. צעירים שקיומם הפוליטי בתוך המסגרות הקימות נידון מראש לניוון ולדיכוי. אל מפלגה זו יוכלו להצטרף אנשי כלכלה דינמיים, אקדמאים, צעירים תוססים וכל אלו שהתמונה הפוליטית של היום איננה משביעה את רצונם.

שיחת חולין

ההשגחה התחתונה

השבוע קראתי שתי ידיעות, שסמיכות הפרשיות שלהן ל„פרשיה״ שלישית, הולידה את המזומן הבלתי קדוש של ברכת „המזון־הדתי״ שלנו.

הידיעה הראשונה באה מאזור דן: בחולון הטריף רבה של העיר את כל האטליזים במקום, על רקע מחלוקת, שפרצה בינו לבין יו״ר המועצה הדתית.

שתי התורות האחרות יצאו מירושלים. האחת מספרת על הוראתו של ראש־ישיבה מסויים לערוך „מי שברך״ מיוחד לשר הבטחון על שחווה דעתו שאין לחייב את בחורי הישיבה לשרת בצה״ל. והשניה — מתארת בשחור־לבן את מאבק הסנטימטרים הסקראלי המתנהל ברחבת הכותל בין גורמים שונים וביניהם הרבנים הראשיים ומשרד הדתות.

תשעת החודשים האחרונים, מאז נסתימה מלחמת ששת הימים, רשמו לעצמם מוסדות הדת הרשמיים היישגים מפוארים. נדמה, כאילו הצליחו להשליך את כל אבני הכותל זה בראשו של זה ולהפכו ללבני־נגף. גם קודם לכן היו מוסדות אלה משרדים ממשלתיים כושלים, לכל היותר, שלא זכו משום מה באותה סיעתא דשמיא לה זוכים משרדי הממשלה האחרים, אך בחודשים האחרונים עלתה הצלחת־כשלונם על כל המשוער. חפירות ארכיאולוגיות אינן חותרות תחת יסודות האמונה ואין בהם כדי לפגוע בקדושת המקום. אך מחול האדיקות המתחולל סביב, יש בו כדי חילול ה׳ והוא פוגע בקדושת־המקום, שרק ממנה שואב המקום (הגיאוגרפי) את קדושתו.

משום כך, שלושת הידיעות, שלקטנו באופן מקרי, אינן מקריות כלל. ידיעות אלה הן כלי־הביטוי של הסיטואציה הגרוטסקית, ויחד עם זאת הטרגית, של מציאות חיינו כיהודים דתיים, אשר לתוכה נקלע הציבור־הדתי.

מי שנוטל את המטאפוריקה של מלחמת המכבים ועוקר בה, בפועל ממש, קיר של לבנים, מי שמגייס את ההשגחה העליונה בהסתמכו על סעיף של חוק המקומות הקדושים ומי שמזמן את השכינה ע״י לחצים קואליציוניים אל יתפלא שהקריאה „מי לה׳ אלי״ — לא היתה יוצאת ממחנהו, אלא היתה מופנית כנגדו.

מחלוקת של אישי ציבור דתי המועברת אוטומטית לזירת־הקרב של מלחמת־קודש הפכה לנכס צאן ברזל של אביזרי הפולחן החדש.

מי שמגייס את שר הבטחון „לעזרת ראש־הישיבה בגבורים״ הופך, בעזרת קוצר ראות שנתעלה למעלה יתרה, את החרב למגן ואינו מצליח לחוש כי פרשנות זו כורתת את הענף שעליו אנו יושבים.

מלחמת ששת הימים, ששחררה את המקומות הקדושים, שחררה גם מעצורים קדושים פחות והביאה תוצאות רבות עד כדי אבסורדום. אלא שעל־פני מציאות אבסורדית אין מכירים, כמובן, באבסורד.

שלושת הידיעות הללו מוכיחות כי הרחקנו לכת. כיהודים דתיים חובה עלינו להתפכח.

אר״ץ

ספרות ואמנות

נסיון בפרשנות "שני תלמידי חכמים" לעגנון

(עם הופעת „פשר עגנון" למשולם טוכנר)

נתוח ספורי עגנון מעלה קשיים רבים של פרשנות. העובדה שכל מבקר טועם בספור כפי מידת יכולתו, חינוכו וכשרונו, היא מעלה לסופר, אך היא תמיד תוצאה של גבולות יכולתו של המבקר. הבקורת כפופה לעולם היצירה, או היצירה תמיד גדולה מהבקורת — זו הנחה נכונה וזו גם אחת מההנחות העיקריות שמשולם טוכנר בספרו „פשר עגנון" משתמש בה כאמת מידה.

אולם הנחה זו, כי היצירה לעולם גדולה מהבקורת, אינה הופכת ללגיטימית כל טעימה ונגיסה של הבקורת, ולו גם תהיה שיטת הבקורת שלימה, מקיפה ומנומקת בינה לבין עצמה.

הבקורת עשויה להכשל בהבחנותיה בין אם היא מנסה להתמודד עם מכלול יצירה מסוימת ובין אם היא מנתחת פסקה אחת בספור. היא מתחייבת בנפשה כאשר החלק הארי שבה מעוצב ע"י הרהורי לבו של המבקר ולא ע"י הכוחות, הזרמים או היחסים העיקריים, כפי שהם משתלבים ביצירה גופא.

— מאת: הלל ויס —

משולם טוכנר מבחין בספרו בין גישה שאותה הוא מכנה בשם „תיאוריתית—תבניתית" או „פשר מוטיבי אוניברסליסטי", — שזו לדעתו גישתו של הפרופ' קורצוייל במסותיו על עגנון, ובין שיטתו שלו שהיא „פשר טקסטואלי—פנימי".

בעיית הפרשנות הלגיטימית קשה בצורה בולטת בכתבי עגנון, מפני שכל סיפור יכול לעמוד כמערכת עמוקה, חיה וקיימת, ללא כל הזדקקות לפענוח אליגורי ישיר.

לדוגמא: ספור כמו „האדונית והרוכל" נראה במבט שני כספור שאין כל צורך לפרשו בצורה אליגורית ואולי מוטב אפילו להתעלם מהרובד האליגורי של הספור. אפשר בהחלט ובאופן הנראה כלגיטימי, לפרשו כדוגמא קלאסית ל„ספור הפנטסטי", תוך הקבלה למוטיבים מספרות עולם. אזי ממילא הסמלים המופיעים בסיפור לא יעגנו במישור קונקרטי מסויים, אלא יהיו להם אפשרויות מחיה עמוקות ורחבות יותר. אך תפיסה מסוג זה טועה ומטעה.

אין ספק שהתעלמות מכוונת ממגמות אליגוריסטיות מפורשות של הסופר, עשויה לגרום להחטאה מידית של הבקורת. יחד עם זאת, גם ההליכה בתלם ההפוך של פרשנות דווקנית־אליגוריסטית, עשויה לגרום לתוצאה זהה. פרשנות המתיימרת לזהות את צמתי הסיפורים, את הנקודות בהם מתלכדים מוטיבים, שמות הגיבורים וכן הלאה, עם רובד אחיד וקבוע, כלומר דו־שיח אליגורי סמוי שבין הנגלה לנסתר ותו לא. בקורת שכזאת תחטיא את דרכה.

מי שיראה בסיפור „האדונית והרוכל" רק אליגוריה של יחסי ישראל והאומות, מחבל באפשרות של הבנה ספרותית. ברם — עדיין אפשרית אף לו סוג של הבנה היסטורית, או של רוח העם מאספקט מסוים. מכל מקום הבנה ספרותית אין כאן.

„שני תלמידי חכמים"

כדי להסביר הנחות אלו ניטול את הסיפור „שני תלמידי חכמים שהיו בעירנו". (עד כמה שידוע לי אין נסיון מקיף של אינטרפרטציה לסיפור, אלא אך ורק נסיונות להשקיף על הספור או דרך מקורותיו — במאמרו של א. א. אורבך „שני תלמידי חכמים שהיו בעירנו", או במאמרה של ל. גולדברג „ש"י עגנון — הסופר וגבורו", הדן בסיפור מהאספקט של יחס המספר למסופר. שני המאמרים מצויים בספר „לעגנון שי". כמו כן מאמרו של פרופ' שמואל ביאלובלוצקי העוסק בעיקר ברקע החברתי אותו מתאר הסיפור — נמצא בספר „יובל שי").

פרק א' של הסיפור מעורר קינה בטון נשגב על העבר. לשונו, סגנונו, הלך רוחו ונעימתו הפנימית של פרק זה שונים מכל העלילה הדרמתית המלווה את הסיפור, למעט פסקה אחת בפרק כ"ג והפסקה האחרונה של הסיפור שרק הן דומות בלשונן וברוחן לפרק א'.

פרק א' פותח במלים:

„לפני שלושה ארבעה דורות שהיתה התורה חביבה על ישראל וכל תפארתו של אדם היא התורה, זכתה עירנו להמנות עם הערים המצוינות שבמדינה על ידי תלמידי חכמים שבה, שמשכו עליה חוט של חסד על ידי תורה שלמדו..."

פסקה זו, מעינה העיקרי הוא — הפשטה ואידיאליזציה של הרקע לסיפור ובעיקר לעלילה. אך כבר בפרק א' „המופשט" ניבע הסדק שמתוכו קולח הסיפור:

„...זה הקלויז שאחד מגבירי העיר הקדיש אותו בתוך חצרו, כדי שיתקיים ביתו בידי בניו ובני בניו, **שכל בית שיש בו מקום קדוש לתורה ולתפילה אינו זז מזרעו ומזרע זרעו עד עולם.** עתה נניח את הדברים **שלא יחזרו עד לביאת הגואל**, ונספר מקצת משהו שזקני עירנו רגילים לספר, על שני תלמידי חכמים גדולים..."

הקושי המתעורר למקרא פסקה זו הוא — מדוע נתבדתה הנחתו של הגביר שהקים את הקלויז. הרי שיש כאן כמעט סתירה לוגית. הגביר מניח שהקלויז יתקיים עד עולם, ואילו המשפט הבא אומר בהעלם אחד „עתה נניח את הדברים שלא יחזרו עד לביאת הגואל". הנחתנו היא שהסיפור „שני תלמידי חכמים" הוא נסיון להצביע על הסיבה שגרמה להתבדות הנחתו של הגביר: היינו, הסיפור בשני תלמידי חכמים יהיה נסיון פרשני—ספרותי לסיבה של חוסר האפשרות לשיבה. (במוטב השיבה המאוחרת עסק הפרופ' קורצוויל בהרחבה בכל כתביו).

על פי הנחה זו ננסה למצוא את הקשר ההדוק שבין הרקע המרומז בשלושת הפסקאות שהזכרנו להלן לבין גוף הסיפור.

כאשר כותב עגנון בפסקה האחרונה בסוף הסיפור:

„במעשה זה לא נתכוונתי לא לספר מופת של איש מופת, ולא לספר קנאתו של רבי משה פנחס, אלא ספרתי מעשיהם של שני תלמידי חכמים..."

עגנון מבקש מהקורא שלא יקרא את הסיפור כפשוטו, אלא יראנו כסמל. בפסקה זו ישנה חזרה מן הקונקרטיזציה, מהעיסוק בדמויות פרטיות ובמקרה פרטי, למישור הסימבולי המנסה להסביר, במובלע, מדוע לא נזכה לשמוע תורת ה' אלא „מפי משיח צדקנו כשישב ללמוד תורה עם כל ישראל שלמדו תורה מאהבה". (על פסקה אחרונה זו ידועים לי שני פרושים האחד — של א. א. אורבך המבטא את רעיון הדימוניות ובעית הרע, כפי שהיא מוצאת את ביטויה בין הגיבורים. — והשני — של לאה גולדברג העוסק ביחס הכפול של המספר ליצירה, היחס התמים והיחס המבקר. פרוש זה מטעים את הספקנות שבה יש לקבל את הכרזותיו של המספר. אך הערה זו, הנכונה בהרבה מקרים, איננה יכולה לשמש נוסחה. על המבקר להזהר ולבדוק בכל פעם את נכונותה מחדש).

בכדי להכיר את המישור הנסתר של היצירה, המיסד את הסימבוליות של הגיבורים, נשווה את מיתותיהם של שני הגיבורים.

לגבי משה פנחס נאמר שבשעת קבורתו —

„נתחמם עליו הספדן בהספדו וקרא, אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו. כאן קברנו ספרא וספרי ומכילתא ותוספתא וכל הש"ס.

ואילו בשעת לוויתו של ר' שלמה נאמר:

„אדם לא הסיק את תנורו, אשה לא בשלה את תבשילה, תינוק לא נשתיר בעריסה, חולה לא שכב על מיתתו, אלא הכל יצאו אחר המיטה כשעיניהם זולגות דמעות".

עגנון משתמש במבנה לשוני שאול מלשון המדרש, המתאר את העולם בשעת מתן תורה.

במדרש נאמר:

„אמר ר' אבהו בשם ר' יוחנן: כשנתן הקב"ה את התורה צפור לא ציץ, עוף לא פרח, שור לא געה, אופנים לא עפו שרפים לא אמרו קדוש, הים לא נזדעזע, הבריות לא דברו, אלא העולם שותק ומחריש — ויצא הקול: 'אנכי ה' אלוקיך'" (שמ"ר כ"ט).

תאור המיתה באורח על־טבעי כשהכורח שבמיתה מרומז על כל צעד ושעל, שעה שהתפילות והרפואות לא עזרו. הנס שבמיתתו של משה פנחס שהאריכו לו את קיצו וזכה לסיים את הדפים האחרונים בש"ס. כל אלו מסייעים לפרש ששתי המיתות הגדולות הללו הינן סיום אפשרות של לימוד תורה לשמה בכלל. כאשר אומר הספדן: „כאן קברנו ספרא וספרי וכו'" הוא מתכוון לקבורת הספרים (התורה שבעל־פה) ולא לקבורתו של משה פנחס. ואילו שעת לוייתו של ר' שלמה היא שעת הפקדת התורה, תורה שבכתב, עד לימות המשיח שיחזור ללמוד תורה עם ישראל מאהבה. לפרוש זה מסיעת הלשון המקבילה ללשון המדרש המתאר את מתן תורה.

ולכן מציין מותם של הגיבורים סוף פסוק בלימוד האמיתי של התורה. אין לפרש על פי סיפור זה את תהליך הירידה כנובע אך ורק משינויים היסטוריים, או אך ורק כנובע מהתדרדרות חברתית, מפני שהמאבק בין הגיבורים עצמם תורם במידה רבה לחוסר האפשרות של מסירת התורה לדורות הבאים. משה פנחס נאלץ ללמד תלמידים שאינם מהוגנים דווקא מפני שדחק את עצמו למצב של לימוד תורה שלא לשמה.

פרק כ"ג, שבו מצויינת הפיסקה השניה מבין שלושת הפסקאות המופשטות, מתקשר במשיכה אחת למשפט הבא לפניו:

„מחמת שהיה מטופל בבנים ובנות לא ניתן לו לדקדק עם תלמידיו לומר, זה יפה לי וזה אינו יפה לי. ופעמים הוצרך ללמד לתלמיד שאינו הגון.

ועתה נשא קינה על בגידת הזמן, לפני שלושה ארבעה דורות לא היה דבר חביב מן התורה, לפני שנים שלושה דורות התחילה התורה יורדת והולכת... אבל תחילת ירידה ירידה. לא היו ימים מועטים עד שמאס ר' משה פנחס בתלמידיו והם מאסו בו, שהם ביקשו חריפות של הבל והוא היה לומד לאמיתה של תורה".

מתוך הסיפור עולה כי קיים תהליך של דימוניזציה פנימית בתוך היהדות כאשר יסודות סותרים ובלתי מתפשרים משתקים איש את רעהו. המאבק בין ר' שלמה ומשה פנחס הוא מאבק בין טפוסים שונים של תלמידים חכמים, (עיין מאמרו של פרופסור ביאלובלוצקי), שעם כל גדולתם בתורה הם כפופים לשרירות של כוחות פנימיים המכלים את קיומם.

רובד זה של הדימוניות הפנימית הקיימת במאבקיה של היהדות, חשוב במיוחד לאבחנו כדי לפלס דרך בין שיטות הגורסות כי ספורים כגון „הכנסת כלה" וסיפורים תמימים אחרים אינם נכתבים מתוך המימד האירוני של המספר בהווה, אלא המאבקים בין הגיבורים לגיטימיים אף בתקופתם והם משקפים מאבק אנושי־יצרי רגיל שקיים בכל התקופות. לבין שיטות הגורסות שהדימוניות היא יסוד ביצירה דווקא מתוך הראיה המודרנית של המספר המתמודד עם העולם ההולך ונשמט תחתיו.

נראה שבסיפורי עגנון אפשר למצוא הסבר היסטוריוסופי־פנימי הצמוד ללבטיה של היהדות בעת החדשה ואין הוא מטיל את האחריות להדרדרות במידה כה מרובה, כפי שחושבים, על תהליכים היסטוריים חיצוניים.

הנקודה ההיסטוריוסופית המכרעת בסיפור ושממנה שואב הקורא נחמה רבה היא שדווקא המאבק האכזרי בין שני הגיבורים גורם להתגשמותה של המסורת האלוקית בסופו של דבר. גזירתו של ר' פנחס בעל מופת, שהוא הגיבור הסמוי המושך שלא מדעת בחוטי היצירה, מתגשמת דווקא משום שמשה פנחס דחה את ר' שלמה. ר' פנחס בעל מופת גזר שלא יקברו שום אדם אצלו, אלא לאחר מאה שנה לאחר מותו והוא שהנפטר הוא מזרעו. איש אינו יודע כיצד הגזירה תתקיים, אף לא ר' שלמה. למרות זאת הזמן הולך ודוחק כיון שמאת השנים עומדות לחלוף. השאלה היא — האם תתקיים גזרתו של הצדיק אם לאו. משה פנחס ור' שלמה חיים באותה תקופה, שהיא בדיוק לאחר מאה שנה. ר' שלמה מבקש להספיד את משה פנחס, אך הוא מצונן וחולה. הרופאים מזהירים אותו לבל ילך. למרות זאת הוא מתעקש ובשל כך הוא חולה את חוליו אשר ימות בו. ר' שלמה מצווה לקברו דווקא אצל משה פנחס, אך השלג יורד, הקברנים טועים במקום חפירתו של הקבר וכשהשלג מפשיר מוצאים אנו את ר' שלמה קבור אצל ר' פנחס בעל מופת וכך זכינו שתתקיים גזרתו של אותו צדיק.

הסדר חזר לעולם דווקא משום המאבק האכזרי והדימוני בהווה. זהו פתרון היסטוריוסופי־ספרותי לבעיית הרע. או בהפשטה של הסיפור המאבק הדימוני בהווה מוליך, בסופו של דבר, לגאולה, או להשבת הסדר על כנו. בכדי לתמוך פרשנות זו ביתדות נוספים נזכיר את פירושיו של משולם טוכנר לסיפור „עידו ועינם". הסברו לגבי עקיבא עמרמי, גבריה בן גאואל

(המשך בעמוד הבא)

"חרב ואת" בציורי ילדים

דומה שהפרי האמנותי האותנטי ביותר, שקצרה המלחמה הוא ת־ערוכת ציורי הילדים „מלחמה ו־שלום", כש„האותנטי" מהווה תמורה ופיצוי נאות ל„גרעון האמנותי" — במידה שהוא קיים.

התערוכה המקיפה ילדים החל מגיל הגן וכלה בכתות הגבוהות של בית־הספר ה־עממי, משמשת אספקלריה נאמנה לחוויות, מראות, הבעת רגשות ומשאלות, אותם חיו הילדים. נאיביות ספונטאנית, 'ריא־ליזם' מפוכח ו'אכספרסיוניזם' נוטלים חלק זה לצידו של זה, ברובד האנושי המוצג לפנינו.

משמעותיות רבה נודעת לתערוכה זו, לא רק בשל חתך הגילים המגוון, אלא אף הודות לרב־גווניות של מקומות הישוב הנוטלים חלק במרבד הצבעוני.

— מאת: שולה לויטס —

שפע אסוציאציות ניכר בנושא המלחמה: „הפצצה", „חלוץ פצועים לעורף", „קרבות שריון בשריון בסיני" וגם „שמש בוכה" ו„נמשיך לעבוד את אדמתנו". חלקם של ההווי הטרום־מלחמתי ושל חיי השגרה ב־צה"ל, גם הוא אינו נגרע: „מסדר במחנה צבאי", „בתכנית האמן לחייל", „כוננות במטה", „איש חופר מקלט" ואף „המצ־עד".

בנוף המלחמתי, שהינו שיירות טנקים, אש תותחים, מטוסים, שולטים צבעים עזים כשהשחור, החום, הכתום העז והאדום הפראי יוצרים ריפראין. בציוריהם של ה־ילדים בני הגן וכתות א' ב', מובלט יחס המצייר אל המלחמה באמצעות שרבוטים חוזרים ונשנים, אשר ניכר כי נעשו ב־תנופות יד נמרצות. הקונטורות הינן סכ־מטית ברובן, אך עם זאת, מעידות על הכרת 'כלי התזמורת' וכל הכרוך בה פנים אל פנים, ללא כחל וסרק. אומנם נוטים להאמין כי הילד אינו מצייר מה שהוא רואה, כי אם מה שהוא חושב ויודע, אך בציורים שלפנינו עולה המחשבה בקנה אחד עם הכרה חזותית של הדברים. הצי המלחמתי, על הנוף האנושי המתלווה אליו, מוחש לילד.

בענין זה ניכרים הבדלים בין ילדי ה־קיבוץ וישובי הגבול הצפוני לבין ילדי העיר. הילדים אשר חזו בשיירות יומם ולילה, אשר חשו במתהווה בצורה אינטנ־סיבית, מרבים לצייר שיירות כלי רכב, עמדות מגן וכו' ולצידם ציורים המתאמצים לבטא תחושת עזובה, געגועים ודאגה.

הילדים אינם נרתעים מלהעלות אסוציאציות חופשיות, המגיעות ל־פיסגת ביטויין האכזרי בציור ה־מתאר כרך נם כשמעליו מרחף בפלצות מלאך המוות (המצוייר כ־שלד אימתני, היורק גיצי אש לו־הטת לכל עבר) ובידו מאכלת.

לצידם של אקורדים רועמים אלה, מצויים טונים מינוריים כשהשולט בהם הוא הצד ההומני — החומל והמתגעגע: פצועים והרוגים כשלמולם אמהות וילדיהן על זרועותיהן, „הנער הירושלמי שהציל את הלגיונר ב„הנשמה", אחיות ו„שי לפצוע". וגם „במקלט" שבו מכונס כל אחד עם עצמו. לייט־מוטיב הוא ענין שיבתו של האב הביתה הזוכה לכותרות רבות: „מחכים לאבא" נאיבי וכן, „חזור לבית" בו מצפות ארבע נשים מול פשפש נמוך כשעיניהן נשואות אל האופק. ו„כשאבא יחזור מן המלחמה" אשר צויר בידי ילד בן „בית־אלפא" ביום השלישי למלחמה והמתאר ילד וילדה חבוקים על רקע פרחוני.

הכסופים לשלום מתבטאים בהרמוניה משפחתית המצוירת בצבעים 'סתווים' רכים כשנקודות 'אביביות' מתלוות אליהם כ־אמונה בעתיד שלם. דוגמת התמונה המ־תארת חייל מזוקן אשר זרועה נתונה ב־גבס, המניח ידו ברכות על גב נערה ה־חובקת פעוטה בזרועותיה. קירו של החדר פרוץ ובעדו נראה מלבלב עץ שפארותיו הירוקות ממלאות את חלל הפירצה.

ציורים רגישים אלה משמשים ראי לא רק לילדים, ואולי טוב הוא שנבחרו לנציגינו, אף מבלי שנת־מנו לתפקיד זה.

שנאה, נקמה, שאפתנות, חוויות זעם — כל אלה נעדרים. גם אווירת הנצחונות אינה שלטת וקיומה מתבטא רק בדגלים מונפים ב...כלה ליד הכותל המערבי וב־כותרות „הכותל המערבי שייך לעם ה־יהודי", ו„ירושלים של זהב".

נושא השלום, בו שותפו ילדים ערבים ויהודים גם יחד, נושא אופי מופשט למדי (מכל מקום בהתייחס לנתונים הריאליים) ועובדה זו ניכרת בבירור. נעדר בחלק זה אותו מעוף אסוציאטיבי ושפע הגוונים האותנטיים, האספקטים ועושר הנושאים ש־הרכיבו את החלק המלחמתי. שוב אין חשים באותה אימפולסיביות שעוברת כ־חוט השני לאורכם של מרבית ציורי ה־מלחמה.

ילד מצייר את זוועות המלחמה. תמונה בתערוכה.

ה. ט. לונקס* בספרו „דרגות ההתפתחות במלאכת הציור" אומר: „ע"י יצירתו רוצה הילד לשוות לנגד עיניו בעיקר את ה־נעדר... הדוגמא בה משתמש הילד היא, איפוא, המוצג הזכרוני". מוצג זכרוני זה אינו קיים במוחש לגבי הילד ואין הוא יודע לברר לעצמו במה מתבטא השלום.

* מצוטט ע"י הד"ר גלנץ בספרו „יסו־דות הפסיכולוגיה ההתפתחותית" (265).

מכאן ריבוי הציורים העמוסים סמלים מליציים: פרחים, יוני שלום, סרטים, כפות ידיים אחוזות זו בזו, „איש תחת גפנו ו־תחת תאנתו", „תהילה לשלום", שמש בהי־רה וענפים ירוקים.

השלום הריאליסטי מקבל מימדים אכ־סוטיים בדמותם של פלחים עובדי אדמה, בדווים על גמליהם וצאנם, קבוצניק יש־ראלי וכובע... טמבל על ראשו וכו' וכו'.

החוש האסטטי ויכולת הסינתיזה מעמי־קים יותר (מה גם שציורים אלה צויירו בידי הגיל הגבוה יותר), אולם הציורים סכ־מטיים, קפואים. ניכר חסרונה של תודעת מטרה מקורית מסויימת. הנוף האידיאלי והאידילי הלז הינו סטריאוטיפי ואפשר לחוש בעליל בגרעונה של הספונטאניות המרעננת והכנה.

בדרך כלל מעמידים המציירים הצעירים את היהודי אל מול הערבי. אם זו נערה בסרפן מיני, אם זה חיל ערבי הצועד לקראת חיל עברי ואם זה קיבוצניק, אשתו ו...גדי, אל מול בדווי שדוף חמה וגמלו.

מענין לציין כי בציורי הילד הישראלי, הסובייקט (היינו: הישראלי) הוא המו־שיט יד לשלום, המניח ידו על כתף עמיתו הערבי. ניכר שמץ מתחושת עליונות הו־מנית וגילוי יוזמה לקרוב.

ציורי הילד הערבי אינם מסתירים תחו־שת זהותו של ה'כובש' היהודי ורצון כן להגיע להבנה הדדית. אחד הילדים מצייר את „עיר מולדתי בימי שלום" המגלה את יפו (עם שפע כיפות מסגדים ועצי תומר) ו„תפילה לשלום" המתבטאת בהרמת ידיים לאללה.

הבעה קיצונית יותר היא „נמכור תוצרת ביחד" — שני סוחרים ישראליים וביניהם באמצע ערבי, ידיהם אחוזות זו בזו, ולפ־ניהם מעורמים פיתות המוצעות למכירה.

עימות הילד הערבי והילד היהודי־יש־ראלי מגלה בראש וראשונה הבדלי מנ־טליות הידועים לכל: הערבי פאתטי יותר, מליצי יותר. יתר על כן: בד"כ הוא מוותר על שלב הביניים הקובע, ומציין ללא חשש את ימי „וגר זאב עם כבש", כששמש זורחת קורנת מעל.

ולאחר ככלות הכל, ספוקו של הילד ה־מצייר מעבודת היצירה והנאמנות לעולמו ותפיסתו, הם שכרנו שלנו.

(המשך מעמוד 5)

דעה רשמית — כרוכה הסכנה להעמיד לדין גם עתונאים אשר יצטטו דברי שרים ה־נוגעים בדבר. **הצעה כזאת עלולה, אם כן להחמיר את חוק לשון הרע ולהגביל בצורה יסודית את חופש העתונות.** במידה ובאמת יש צורך לפי דעתה לשמור סודיות פרטי דיון שונים ב־ממשלה, עליה למנוע הדלפות מצד חבריה השרים ולא בדרך העלולה לפגוע ב־זכותה וחובתה של העתונות לדווח לכל מענינו של הכלל, פרט לדיווח שיש בו גורמי פשע בהתאם לחוק בתוקף. **יש להניח שהרוב בכנסת לא יתן יד להצעה כנ"ל**, על אחת כמה וכמה ש־הגיסיון מוכיח שבקיום עקרונות הדמו־קרטיה, המותנה במידה בלתי מבוטלת בחופש העתונות, יש לראות ערובה חשו־בה ביותר גם למוראל במדינה; מוראל זה חשוב במיוחד במדינה כמו שלנו, מדינה במצור ובמאבק חריף להסרת אי ההכרה בה, ומצב מלחמה לגביה מצד השכנים — שהוא אחד מגורמי יסוד בטחוניים.

(המשך מעמוד 6)

ישראלים לערבים ויחדיו לגשר לסטודנטים ערביים מן השטחים החדשים".

עופר בידסי סבור, כי המפתח לענין בידי ישראל. לדעתו, אין ישראל עושה די למען השלום. „בשלב זה, התנועה למען א"י השלימה בסיסמאותיה, מהווה גורם מעכב". „אני", הוא אומר, „אלמד, אשתלם ואנסה ליצור לעצמי השפעה בכפר. רצוני להיות ראש מועצה או אפילו חבר כנסת ולנסות לפעול למען קידומם של אחי בני עמי". „כפלשתינאי הייתי רוצה לדעת כי גם לי יש ארץ". בדבר אחד מאוחדים שלושתם: ברצון לקשור קשרים עם חבריהם ללימודים, לפחות שידעו ש„ערבי הוא גם כן בן אדם".

(המשך מהעמוד הקודם)

וכן הלאה. טוכנר בונה את פירושו על פי החוט שמצא בפירושו של פרופ' ב. קורצוויל לסיפור „פת שלימה", אלא ש־פרופ' קורצוייל שומט את שיטת הפיענוח הקונקרטי של הסמלים, שעה שהוא מגיע לסיפור „עידו ועינם" ואילו מ. טוכנר ממשיך בה בדביקות.

כבר ציינו בתחילת מאמר זה שהפירוש האליגורי איננו יכול לעמוד לעולב כפי־רוש ספרותי. ולכן אף הקוים שהעלנו לסיפור „שני תלמידי חכמים" אינם יכולים להתימר לפרש את הסיפור, ובעיקר לא מן הצד הספרותי שבו. זהו רובד הנושא על גביו במידה רבה את היצירה ומשמש לה כזרם תת קרקעי המהווה מכנה משותף ליצירות רבות של עגנון. אך המשימה העיקרית, אולי, והיא הניתוח האמנותי של הסיפור אינה יכולה להיבנות רק מאב־חנות שכאלו ויהא עומקן אשר יהא.

נראה שהמשימה העומדת בפני חוקר כתבי עגנון היא כפי שעולה מתוך דבריו של משולם טוכנר:

„אולם, אם בפיענוח ההנחות הרוחניות של היצירה וזיקתן לגילויים האסתטיים השונים, וביתר צמצום, לגלויים האסתטיים הבלתי רגילים — ההישגים בפועל הם מרובים ויעילים; הנה בפיענוח הסוד ה־מופלא ביותר — סוד חנו ומקור יופיו של העולם העגנוני — כמעט שלא הושג דבר. מנין יפעתה הקורנת של היצירה העגנונית, ומה טיבה? לאיזה טוי היא שייכת ומה סוד רקמתה? כיצד שמים ערכי נוי בה, ובמה אומדים יקרת תפ־ארתה?.. אם תעמוד במשימה זו כשם שעמדה עד כאן, רשאים אנו לקוות, כי הבקורת העברית נכונו לה עתידות". (עמ' 198—199).

מאימתי מברכים את „כל העוסקים בצרכי ציבור" בסתם יום של חול ומאימתי מתברכים הם ב„מי שברך" אף שלא בתפלת מוסף? בשעה ששנת פעפילות כבר מאחריהם ומעשיהם ומחד־ליהם עומדים לפני ציבור, שבחר בהם, ואין בכוחם של מלים ליצור את שלא נוצר על־ידם, אין לך שעה טובה מזו.

מן הפתיחה ומסדרת התמונות בתחתית העמוד נחשתם, ודאי, כי עוסקים אנו ב־עסקנים: שבעת חברי ועד הסטודנטים, שנבחרו מבין 21 חברי המועצה ועל ידם. שבעה חברים, שנשאו על שכמם את בע־יותיהם של 3500 סטודנטים.

יש המכנים את המועצה הנוכחית כ„מו־עצת מלחמה". כינוי זה בא לה לא בגלל המלחמות, שנהלה בגופים כלשהם, אלא על שמה של תקופת כהונתם. אם נמשיך את שרשרת הדמויים נמצא ששבעת חברי הועד מהווים את המטכ"ל.

איצ'ו, הוא יצחק גולדשטיין, המכהן כ־יו"ר הסתדרות הסטודנטים היה הרמטכ"ל. אצלו התרכזו כל עניני הועד וממנו הו־עברו הלאה אל שאר חבריו. „לא כל הועדות פעלו כתקנן" אומר הוא בסכמו את עבודת הועדות, „מחצית חברי הועד התחלפו משך הקדנציה הנוכחית וע"כ היה צורך להתחיל לרכז מחדש את עניני הכספים, עזרה עצמית וועדת הספורט. חילופים אלה יחד עם שתוק חלקי של הפעולות בתקופת המלחמה לא אפשרו להגשים את כל המטרות, אך למרות זאת מרגישים הסטודנטים היטב את כל מה שנעשה וזהו מכלול פעילות, שאינו מבוטל".

מסורת של פעילות סטודנטים לא נוצרה עדיין בין כותלי האוניברסיטאות בארץ, והוכוח מה צריך להיות הקו הדימיננטי: שרות לסטודנט או מוקד של כוח לשב פעילות כללית, ממשיך להתנהל. „בשגרת הפעילות משתדלים לעסוק בזה וגם מזה לא להניח את היד", ובינתיים, כאמור, עובדים.

הפעילות כוללת את פתרון הבעיות השוט־פות בעקבות פניות של סטודנטים, דרישות לשינויים בתקנונים ובסטטוס של הסטודנ־טים והקפדה על שמירת זכויותיהם הא־קדימיות.

בראשית חודש אפריל ייערכו הבחירות למועצת הסתדרות הסטודנטים. על פעולותיהם של חברי הועד בשנה החולפת ועל פעילותם, בכתבה זו.

לפני ועדת הפנים פתוחות דלתותיהם של המזכירות האקדימית על כל שלוחותיה ושל ההנהלה, אם נרצה למנות את מספר הפעמים שא' שטוב נאלץ היה לעבור את המרחק בין משרד ההסתדרות למשרדה של המזכירות האקדימית נתקע אי־שם בין האלף השני לשלישי.

...על העבודה

תורה וקמח

על תרבות־הגוף אחראית ועדת הספורט. יו"ר הועדה, יהודה שטיינהרץ, נכנס ל־פעילות רק בתום תקופת הקדנציה הנו־כחית, לאחר התפטרותו של א. וינוגרד.

פעילות הספורט באוניברסיטה מבוססת עיקר על קבוצות כדורסל, כדורעף וטניס יותר. ב) פתוח הבנה הדדית בין תלמידי האוניברסיטה ובמיוחד יצירת „גשר של תרבות בין סטודנטים מישראל לסטודנטים מחו"ל". ג) גבוש החברה בקמפוס. ד) ה־פיכת האוניברסיטה למרכז דתי דינמי.

על שרשרת הפעולות, שבאה להמחיש עקרונות אלה, אין להרחיב את הדיבור, רובנו נהננו מהן. על־כך יש להכיר תודה גם למלכה בן־לוי, אשר מלאה תקופת מה את מקומו של יו"ר הועדה, ולרכז התר־בות בנצי.

לא יקפח את חלקה הגדול של תוצאת מקור־ההכנסה. הדאגה לכל אלה מוטלת על שכמה של הועדה לעזרה־עצמית המופ־עלת, כאמור, בידי צ. כהן.

עזרה עצמית נוספת, שאינה במסגרת ה־ועדה לעזרה־עצמית, ניתנת ע"י ועדת ה־גמ"ח המשותפת לאוניברסיטה ולהסתדרות. הקרן העומדת על 28.000 ל"י הוגדלה עתה בסך 15.000 ל"י והשנה נהנו ממנה כ־170 סטו'.

על הבעיה לפניה ניצבת הועדה מצביע ביונקי היו"ר: „בשנת תשכ"ז נתנו הל־וואות בסך 17.000 ל"י והוחזרו 8000 ל"י בלבד. ההלואה, שאינה נושאת ריבית, חייבת להיות מוחזרת החל מחדשיים לאחר שנתנה בשעורים של 10% מערך ההלואה אחת לחודש. סכומים שאינם מתקבלים בחזרה מעכבים מתן הלוואות לנזקקים. זה עלול ל־שתק את הפעילות. על כן החלטנו לנקוט בצעדים דרסטיים, והמצב שופר".

נקודת זנוק

ביונקי הוא גם יו"ר הועד המנהל של „בר־אורין", הוא מפעל השכפול, שבסמסטר א' השנה כמעט הכפיל את פדיונו (65.000 ל"י) לעומת פדיונה של כל השנה ש־עברה (37.000 ל"י). התכנון: „להגיע תוך שנתיים לפדיון של 400.000 ל"י וזאת לאחר שיורחב משכנו של המפעל, אשר עתיד לקבל את הקומה התחתונה של בית הסטודנט העומד להבנות".

עוד להשנה מתוכננים מבצעי החתמות, מפעל הספר העברי ומבצע שכפולים של עבודות גמר במחירים מוזלים. למפעל עובד אחד בלבד ומנהל אותו ישראל שפירא.

על התקציב בן 160.000 הל"י חולש הגזבר נחמיה בר. נחמיה מסביר את שלשת העקרונות אותם הוא מיישם בעבודתו: „אפשרות של בקורת שוטפת על ההוצאות

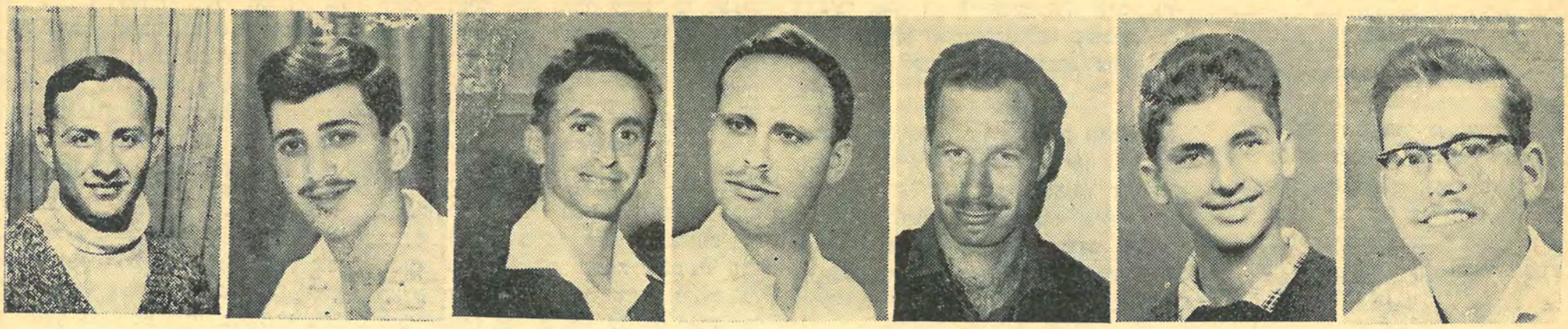

נחמיה בר, גזבר | צבי כהן, ועדת עזרה עצמית | אברהם שטוב, סיו"ר ועדת־פנים | איצ'ו גולדשטיין, יו"ר | ב' שרדני (ביונקי), ועדת גמ"ח ושכפול | יהודה שטינהרץ, ועדת ספורט | הרי גוטסדינר, ועדת תרבות

דלת פתוחה

ועדת הבקורת בדו"ח המסכם קובעת, בצדק, כי הסתדרות הסטודנטים הפכה ל־היות גוף בעל עצמה המסוגל ליצג בכבוד, ואם צריך גם בתקיפות, את עמדתם של הסטודנטים — הן כלפי שלטונות ה־אוניברסיטה והן כלפי הצבור הרחב והת־אחדות הסטודנטים הכללית. „זוהי נקודת המוצא לכל פעילות" מסכם איצ'ו, „בש־נתיים האחרונות הוזנח קו זה לחלוטין. אנו בנינו את הסתדרות הסטודנטים מחדש. הכוח להתמודד עם הנהלת האוניברסיטה ולשמור על האינטרס של הסטודנטים מחייב הסתדרות חזקה. רק לאחר שהשגת זאת אפשר לטפל בדברים האחרים, ואז ביתר קלות".

הישג זה כרוך גם בדרך טפולה של ועדת הפנים בראשה עומד אברהם שטוב המכהן גם כסיו"ר. „הועדה אחראית לפתרון הבעיות המתעוררות בין הסטודנט, כיחיד או ככלל, לבין שלטונות האוניברסיטה".

מלבד ההשגים הכלליים אותם רשמה הועדה בהצלחת הטפול השוטף בתלונות הסטודנטים ובכל הכרוך לארגון הבחינות, פרסום ציונים וכד' — לא ישכחו הסטו' את בחינות מועד ג' לנלחמים ולמתנדבים ואת כל ההקלות, שנתנו ע"י הסנט ב־השתדלות הועדה.

ועדת הפנים מטפלת בבעיות הסטודנט, כסטודנט, ועדת התרבות דואגת ל„מזון רוחני" או כפי שאומר הרי גוטסדינר יו"ר הועדה: „עלינו להפוך את האוניברסיטה למרכז רוחני ולא רק למקום למודים. ה־אוניברסיטה חייבת להיות קומקום רותח של אינטלקטואליות". משום כך מתבססת פעילות הועדה על כמה עקרונות אותם מונה יו"ר הועדה: א) לחנך את צבור הסטודנטים ע"י פעולות בעלות רמה תר־בותית גבוהה וע"י חוגים קבועים אותם הנהגנו השנה: חוג דרמטי, תזמורת, חוג הסרט הטוב, להקת רקודים וכו'. „חנוך" זה כולל גם הקנית הבנה־אמנותית מעמיקה שולחן. נבחרות האוניברסיטה בענפים ה־שונים משחקות בליגות הנמוכות ובליגות למקומות עבודה.

החוג לשחמט על שמו של י' דיאמנט ז"ל מרכז מספר רב של משתתפים בעוד הענפים האחרים אינם מושכים צבור גדול של סטודנטים.

ומן התורה אל הקמה. ועדת עזרה־עצמית בראשותו של צבי כהן המסייעת לרכישת הקמח, שבלעדיו אין תורה ואין תרבות, ועדת גמ"ח המנוהלת ע"י בנימין שרדני (ביונקי) ומעניקה הלוואות והגזבר, אשר על גגזי ההסתדרות, נחמיה בר, המנצח בעזרת שרביט הצ'קים על כל הפעולות.

בתחילת שנה"ל אתה מעיין ברשימת החדרים, אשר רוכזו למענך בקלסרים מיו־חדים. לאחר שכבר שכרת לך חדר ו־אתה זקוק, אולי, לממונו של שכר־הדירה, ינסה רכז העבודה לספק לך מקור הכנסה נוח ויש גם מי שדואג לכך, שמס ההכנסה השונות ע"י נהול יומן. הגברת ההכנסות ממקורות שונים ובקורת על ההוצאות במסגרת הועדות השונות. מטרתנו היא להעמיד לפני הסטודנט מספר רב ביותר של אפשרויות להתעסקויות שונות, אך יחד עם זאת אנו שואפים גם במידת האפשר לכסות את ההוצאות ולהגיע לאזון כספי של הפעולות".

שבעה אנשים ומאות פעולות בעשרות מישורי פעולה. כמעט שכחנו את יצוגם של הסטודנטים במוסדות־חוץ, פעולה ה־נופלת בעיקר בתחומו של היו"ר איצ'ו גולדשיין. גם בשטח זה התבסס מעמדה של ההסתדרות.

המפעל עומד רק בתחילתו ונקודת הזנוק מוכנה כדבעי. הסטודנטים מקוים, שיהיה לו המשך. תקוה זו יכולה להתממש על ידם ביום הבחירות.

הסתדרות הסטודנטים אוניברסיטה בר־אילן

מודיעה על:

קרנבל פורים

אשר יפתח אור לי״ד אדר תשכ״ח 13/3/68 — בשטח האוניברסיטה, משעה 10 בלילה עד אור הבוקר.

ברחבת האוניברסיטה יפוזרו ביתנים ובהם:

מרכזי תחרויות, הגרלות ומשחקים ★ מועדון ריקודים „היפיס" במועדון הסטודנטים ★ סרטים ללא הפסקה באודיטוריום ★ מועדון ריקודי עמים בחדר כ׳ו ★ תזמורת קצב ★ מזנונים ובארים ★ שירה בציבור בהדרכת אפי נצר משעה 1.00 - 2.00 באודיטוריום ★ תוכנית מרכזית, שתכלול הופעת אמנים וסטודנטים, ברחבת הדשא ★ תחרות תחפושות ★ הפתעות ★ ועוד ועוד ועוד ★

את הקרנבל יפתח החמור של הסתדרות הסטודנטים (זהותו של החמור שמורה בסוד עד ערב הקרנבל).

כדי להשתתף בקרנבל עליך:

1. לבוא מחופש בתאריך הנכון למקום הנכון.
2. לרכוש כרטיסים. שובר כניסה חד־פעמי לכל אחד מן הביתנים במחיר אחיד של חצי לירה לכל ביתן ניתן יהיה להשיג במספר קופות, אשר יעמדו לרשות הסטודנטים בערב הקרנבל.
   על־מנת למנוע לחץ על הקופות ניתן יהיה להשיג שבוע לפני פורים במשרד הסתדרות הסטודנטים כרטיס, שיכיל 10 שוברים במחיר 5 ל״י.
   סטודנט, אשר לא ינצל את כל השוברים שבידו יוכל לקבל את כספו בחזרה בשעות הבוקר.
3. אם אתה בעל רעיונות מקוריים ויש לך הצעות כלשהן או אם סבור אתה כי אתה יודע נגן ו/או משחק, אתה מתבקש לפנות בדחיפות לועדת התרבות.

סטודנט — זוהי הפעם היחידה בה כדאי, באמת, לבוא לשטח האוניברסיטה — אל תחמיץ!!!

נ. ב. הקרנבל מעניק 4 נקודות זכות — אותם ניתן יהיה לקבל בערב בקופות מיוחדות.

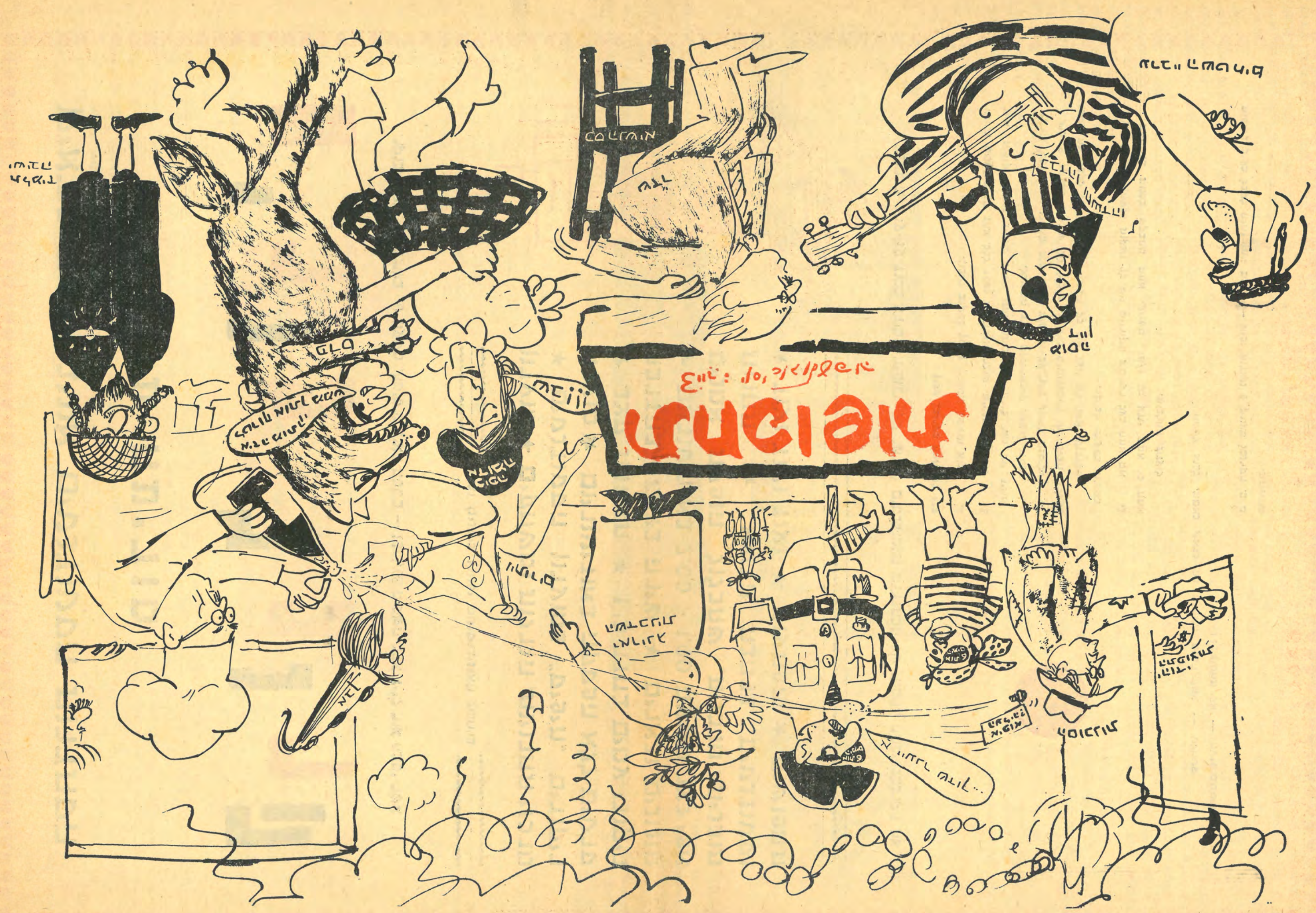
ফটোবাফ